JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
VERICA TRSTENJAK
6 päivänä heinäkuuta 2010 [1]

I Johdanto

1. Nyt esillä oleva asia perustuu ennakkoratkaisupyyntöön, jonka Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság (jäljempänä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin) on esittänyt EY 234 artiklan [2] mukaisesti ja jonka myötä kansallinen tuomioistuin on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle joukon kysymyksiä, jotka koskevat kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY tulkintaa. [3]

2. Ennakkoratkaisupyynnön aiheena on VB Pénzügyi Lízing Zrt:n (jäljempänä pääasian kantaja) ja Ferenc Schneiderin (jäljempänä pääasian vastaaja) välinen oikeusriita lainan maksusta. Siinä kysytään muun muassa, mikä tehtävä unionin tuomioistuimella on direktiivissä 93/13 säädetyn kuluttajien oikeuksien suojelun tason yhtenäisen soveltamisen takaamisessa kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Tähän kysymykseen on vastattava aiemman oikeuskäytännön, ennen kaikkea asiassa C-243/08, Pannon, 4.6.2009 annetun tuomion [4] valossa.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Unionin oikeus*

1. Euroopan unionin tuomioistuimen perussääntö

3. Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa määrätään seuraavaa:

”EU-sopimuksen 35 artiklan 1 kohdassa, EY:n perustamissopimuksen 234 artiklassa ja

1 – Alkuperäinen kieli: saksa.

2 – Ennakkoratkaisumenettelyyn sovelletaan Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta 13.12.2007 tehdyn Lissabonin sopimuksen (EUVL C 306, s. 1) mukaisesti nykyään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklaa.

3 – EYVL L 95, s. 29.

4 – Asia C-243/08, Pannon, tuomio 4.6.2009 (Kok., s. I-0000).

Euratomin perustamissopimuksen 150 artiklassa tarkoitetuissa tapauksissa jäsenvaltion tuomioistuin ilmoittaa yhteisöjen tuomioistuimelle päätöksestään, jolla se lykkää asian käsittelyä ja saattaa asian yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Yhteisöjen tuomioistuimen kirjaaja antaa sen jälkeen päätöksen tiedoksi asianosaisille, jäsenvaltioille ja komissiolle sekä neuvostolle tai Euroopan keskuspankille, jos säädös, jonka pätevyys tai tulkinta on riidan kohteena, on niistä jommankumman antama, ja Euroopan parlamentille ja neuvostolle, jos säädös, jonka pätevyys tai tulkinta on riidan kohteena, on näiden toimielinten yhteisesti hyväksymä.

Kahden kuukauden kuluessa tästä tiedoksiannosta asianosaisilla, jäsenvaltioilla, komissiolla ja tarvittaessa Euroopan parlamentilla, neuvostolla ja Euroopan keskuspankilla on oikeus toimittaa yhteisöjen tuomioistuimelle kirjelmiä ja kirjallisia huomautuksia.

EY:n perustamissopimuksen 234 artiklassa tarkoitetuissa tapauksissa yhteisöjen tuomioistuimen kirjaaja antaa lisäksi jäsenvaltion tuomioistuimen päätöksen tiedoksi Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen muille osapuolille kuin jäsenvaltioille sekä kyseisessä sopimuksessa tarkoitetulle EFTAn valvontaviranomaiselle, joilla, jos on kyse jostain sopimuksen soveltamisalasta, on kahden kuukauden kuluessa tiedoksiannosta valtuudet toimittaa yhteisöjen tuomioistuimelle kirjelmiä ja kirjallisia huomautuksia."

4. Kun Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta tehty Lissabonin sopimus tuli voimaan 1.12.2009, muutettiin myös Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklaa. [5] Näissä muutoksissa kuitenkin tehtiin vain yksittäisiä täsmennyksiä ennakkoratkaisumenettelyyn, johon sovelletaan nykyään SEUT 267 artiklaa.

2. Direktiivi 93/13

5. Direktiivin 93/13 tarkoituksena on sen 1 artiklan 1 kohdan mukaan lähentää jäsenvaltioiden elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä.

6. Direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille."

5 – EUVL 2008, C 115, s. 210.

7. Saman direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”

8. Direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

B *Kansallinen oikeus*

9. Ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä tehdystä päätöksestä ilmenee, että Unkarin lainsäätäjä on pannut direktiivin 93/13 täytäntöön asteittain. Tällä hetkellä voimassa olevat säännökset perustuvat muutoksiin, joita tehtiin vuoden 2006 lailla III, ja niistä on mainittava siviililain (Polgári Törvénykönyv, jäljempänä Ptk) 205/A §, 205/B § sekä 209–209/B §.

10. Ptk:n 205/A §:n 1 momentin mukaan yleisinä sopimusehtoina on pidettävä sopimusehtoja, joista toinen osapuoli on määrännyt yksipuolisesti tehdäkseen useita sopimuksia ilman toisen osapuolen osallistumista ja ilman että niistä olisi neuvoteltu erikseen osapuolten kesken.

11. Ptk:n 205/A §:n 2 momentin mukaan osapuolella, joka käyttää yleisiä sopimusehtoja, on todistustaakka siitä, että sopimusehdoista on neuvoteltu erikseen osapuolten kesken. Edellä esitettyä sovelletaan myös siinä tapauksessa, että osapuolet ovat erimielisiä siitä, ovatko ne neuvotelleet erikseen kuluttajasopimuksen ehdoista, joista oli määrännyt yksipuolisesti se osapuoli, joka teki sopimuksen kuluttajan kanssa.

12. Ptk:n 205/A §:n 3 momentissa säädetään, että luonnehdittaessa sopimusehtoja yleisiksi sopimusehdoiksi merkitystä ei ole ehtojen laajuudella ja muodolla, sillä, miten ne on sisällytetty sopimukseen, eikä sillä, onko ne lueteltu sopimusasiakirjassa vai erillisessä asiakirjassa.

13. Ptk:n 205/B §:n 1 momentin nojalla yleiset sopimusehdot tulevat osaksi sopimusta vain siinä tapauksessa, että se, joka niitä soveltaa, on antanut toiselle osapuolelle

mahdollisuuden tutustua niiden sisältöön ja toinen osapuoli on nimenomaisesti tai käyttäytymisellään osoittanut hyväksyvänsä ne.

14. Ptk:n 205/B §:n 2 momentin mukaan toiselle osapuolelle on ilmoitettava nimenomaisesti yleisistä sopimusehdoista, jotka poikkeavat olennaisesti tavanomaisesta sopimuskäytännöstä tai sopimuslainsäädännöstä tai jotka ovat jonkin ehdon osalta erilaisia kuin osapuolten kesken on aiemmin sovellettu. Nämä ehdot tulevat osaksi sopimusta vain siinä tapauksessa, että toinen osapuoli hyväksyy ne nimenomaisesti sen jälkeen, kun sille on huomautettu niistä erityisesti.

15. Ptk:n 205/C §:n mukaan silloin, kun yleiset sopimusehdot ja sopimuksen muut ehdot poikkeavat toisistaan, sopimuksen osaksi tulevat nämä jälkimmäiset ehdot.

16. Ptk:n 209 §:n 1 momentissa säädetään, että yleiset sopimusehdot, samoin kuin kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen ehdot, joista ei ole neuvoteltu erikseen, ovat kohtuuttomia, jos niillä lojaliteettiperiaatteen vastaisesti luodaan sopimuksen perusteella osapuolille oikeuksia ja velvollisuuksia yksipuolisesti ja perusteettomasti sen sopimuspuolen vahingoksi, joka ei ole määrännyt ehdoista.

17. Ptk:n 209 §:n 2 momentin nojalla sitä määritettäessä, onko ehto kohtuuton, on tutkittava kaikki sopimuksen tekemiseen vaikuttaneet seikat sekä sovitun suorituksen luonne ja kyseisen ehdon suhde muihin sopimusehtoihin ja muihin sopimuksiin.

18. Ptk:n 209 §:n 5 momentin mukaan sopimusehtoa ei voida pitää kohtuuttomana, jos siitä on säädetty laissa tai jos se on lainmukainen.

19. Ptk:n 209/A §:n 1 momentin mukaan osapuoli, jolle aiheutuu vahinkoa kohtuuttomista ehdoista, joista on tullut osa sopimusta yleisinä sopimusehtoina, voi riitauttaa ne.

20. Ptk:n 209/A §:n 2 momentin mukaan kuluttajien kanssa tehtyjen sopimusten kohtuuttomat sopimusehdot, joista on tullut osa sopimusta yleisinä sopimusehtoina ja joista sopimuspuoli on määrännyt yksipuolisesti neuvottelematta erikseen kuluttajan kanssa, ovat mitättömiä. Mitättömyyteen voidaan vedota vain kuluttajan eduksi.

21. Ennakkoratkaisumenettelyn osalta Unkarin lainsäätäjä muutti siviiliprosessilakia (Polgári perrendtartas, jäljempänä Pp) vuonna 2003 annetulla lailla XXX. Tämän muutoksen

jälkeen Pp:n 155/A §:n 2 momentissa säädetään, että unkarilaisten tuomioistuinten on lähetettävä ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevat välipäätöksensä tiedoksi oikeusministeriölle samaan aikaan, kun ne esittävät ne unionin tuomioistuimelle.

III Tosiseikat, pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymykset

22. Pääasian taustalla on oikeusriita lainan maksusta. Pääasian vastaaja aikoi rahoittaa moottoriajoneuvon oston kyseisellä lainalla. Pääasian kantaja teki lainasopimuksen elinkeinotoimintansa yhteydessä, kun pääasian vastaaja puolestaan teki sopimuksen kuluttajana 14.4.2006. Kun pääasian vastaaja ei enää täyttänyt lainasopimuksen mukaisia maksuvelvoitteitaan, pääasian kantaja purki sopimuksen ja vaati pääasian vastaajaa suorittamaan jäljelle jääneet maksut.

23. Pääasian kantaja haki maksamismääräystä, mutta ei kuitenkaan esittänyt hakemusta Ráckevei Városi Bíróságissa, joka olisi pääasian vastaajan kotipaikan yleisesti toimivaltainen tuomioistuin. Sen sijaan pääasian kantaja vetosi sopimusehtoon, jonka mukaan sopimuksesta johtuvien riitojen ratkaiseminen kuuluu yksinomaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivaltaan. Pääasian kantajan kotipaikka ei ole tämän tuomioistuimen tuomiopiirissä, vaikka se sijaitsee lähellä sitä sekä maantieteellisesti että liikenteellisesti.

24. Tämä tuomioistuin vahvisti maksamismääräyksen, jolloin pääasian vastaaja vastusti sitä ja kiisti pääasian kantajan vaatimuksen. Pääasian vastaaja ei kuitenkaan esittänyt aineellisia puolustautumisperusteita eikä vastustusta koskevasta kirjelmästäkään ilmene, minkä vuoksi ja millä perusteella hän pitää pääasian kantajan vaatimusta perusteettomana.

25. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin totesi ennen suullisen käsittelyn toimittamispäätöstä, että pääasian vastaajan kotipaikka ei sijaitse sen tuomiopiirissä vaan että maksamismääräyksen vahvistamista koskenut hakemus on esitetty yleisten sopimusehtojen perusteella lähellä pääasian kantajan kotipaikkaa sijaitsevalle tuomioistuimelle, mikä herätti kyseistä sopimusehtoa koskevia epäilyksiä ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa.

26. Tämän perusteella kansallinen tuomioistuin on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko Euroopan unionista tehdyn sopimuksen, Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen liitteenä olevan Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan kiellettyä, että kansallinen tuomioistuin joutuu ilmoittamaan viran puolesta oman jäsenvaltionsa oikeusministeriölle ennakkoratkaisupyynnöstä samaan aikaan, kun se esittää sen?

2) Sisältyykö EY 234 artiklan mukaiseen unionin tuomioistuimen toimivaltaan toimivalta tulkita 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 kohdan mukaista ’kohtuuttoman ehdon’ käsitettä sekä kyseisen direktiivin liitteessä lueteltuja ehtoja?

3) Mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, voidaanko ennakkoratkaisupyynnöllä, jossa pyydetään tällaista tulkintaa direktiivillä 93/13 taatun kuluttajien oikeuksien suojan tason yhdenmukaiseksi soveltamiseksi kaikissa jäsenvaltioissa, tiedustella sitä, mitkä näkökohdat kansallinen tuomioistuin voi ottaa huomioon tai sen on otettava huomioon, kun se soveltaa direktiivissä asetettuja yleisiä arviointiperusteita yksittäiseen erityisehtoon?

4) Mikäli kansallinen tuomioistuin havaitsee sopimusehdon mahdollisen kohtuuttomuuden mutta asianosaiset eivät ole esittäneet tältä osin mitään vaatimuksia, voiko kansallinen tuomioistuin selvittää asian viran puolesta arvioinnin kannalta tarpeellisten tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen vahvistamiseksi siinä tapauksessa, että tällainen selvittäminen on kansallisen prosessioikeuden mukaan sallittua vain silloin, kun asianosaiset sitä vaativat?”

IV Asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa

27. Ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä tehty päätös oli päivätty 27.3.2008, ja se saapui yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon 7.4.2008. Siihen sisältyvät alun perin esitetyt kolme ennakkoratkaisukysymystä.

28. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on lisännyt ennakkoratkaisupyyntöön neljännen kysymyksen 15.9.2008 tekemällään päätöksellä, joka saapui yhteisöjen tuomioistuimeen 22.9.2008. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin peruutti sen kuitenkin 29.1.2009 tekemällään päätöksellä.

29. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on ilmoittanut yhteisöjen tuomioistuimelle 2.7.2009 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 3.7.2009, että kun otetaan huomioon yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Pannon GSM antama tuomio, kansallinen tuomioistuin ei pidä tarpeellisena saada vastausta ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen, jotka se on alun perin esittänyt 27.3.2008 tekemässään päätöksessä, eikä se pysytä näitä kysymyksiä. Sitä vastoin kansallinen tuomioistuin on yhä pyytänyt vastausta alun perin kolmanteen kysymykseen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on lisännyt tähän pyyntöön vielä kolme kysymystä.

30. Ennakkoratkaisukysymykset on esitetty edellä lopullisessa muodossaan.

31. Unkarin tasavallan, Irlannin, Alankomaiden kuningaskunnan ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset sekä komissio ovat esittäneet kirjallisia huomautuksia perussäännön 23 artiklassa määrätyssä määräajassa.

32. Koska kumpikaan asianosaisista ei pyytänyt suullista käsittelyä, asiassa voitiin laatia ratkaisuehdotus unionin tuomioistuimen 9.3.2010 pidetyn yleiskokouksen jälkeen.

V Asianosaisten pääasialliset perustelut

A *Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys*

33. Unkarin hallitus huomauttaa, että riidanalaiset kansalliset menettelysäännökset aiheuttavat ongelmia vain silloin, kun niissä asetetaan rajoituksia EY 234 artiklan mukaiselle ennakkoratkaisumenettelylle.

34. Se korostaa, että on ehdottomasti sen edun mukaista saada mahdollisimman pian tietoa kaikista esitetyistä ennakkoratkaisupyynnöistä ja niiden sisällöstä, koska kansallisten tuomioistuinten ennakkoratkaisupyynnöt voivat vaikuttaa sekä Unkarin lainsäädännön soveltamiseen että yhteisön oikeuden arviointiin. Se, että ennakkoratkaisumenettelyjä koskevissa yhteisön oikeuden yleisissä säännöksissä ei ole tätä asiaa koskevia sääntöjä, ei merkitse sitä, että jäsenvaltiolta kiellettäisiin järjestelmä, jonka ansiosta se voi saada mahdollisimman pian tiedon ennakkoratkaisupyynnöstä, varsinkin kun unionin tuomioistuimen kirjaaja antaa sen joka tapauksessa tiedoksi.

35. Unkarin hallitus päättelee, että ei ole yhteisön oikeuden vastaista ilmoittaa

ennakkoratkaisupyynnöistä jäsenvaltiolle aikaisemmin kuin muille osapuolille, joita asia koskee.

36. Komissio huomauttaa, että Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa ei kielletä asianomaista kansallista tuomioistuinta ilmoittamasta ennakkoratkaisupyynnöstä muille tahoille, esimerkiksi oikeusasioista vastuussa oleville ministeriöille. Tällaista kieltoa ei myöskään voida päätellä määräyksestä, jonka mukaan unionin tuomioistuin antaa tämän kansallisen tuomioistuimen päätöksen jäsenvaltioille tiedoksi.

37. Se, että EY 234 artiklan mukainen ennakkoratkaisumenettely aloitetaan välittämällä oikeusministeriölle ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä tehty päätös, ei komission mukaan tee unionin lainsäädännössä myönnettävien oikeuksien käyttämisestä käytännössä mahdotonta tai erittäin vaikeaa. Ennakkoratkaisumenettelyn puitteissa ei ole sellaista oikeusperiaatetta, jolla kiellettäisiin oikeudenkäynnistä tai sen osasta tiedottaminen mahdolliselle osapuolelle.

38. Komissio on sitä mieltä, että kansallisen tuomioistuimen toimintaan vaikuttamiseen liittyvä mahdollinen riski voi syntyä vain silloin, kun tuomari saa antaa ennakkoratkaisupyynnön vasta kansallisille viranomaisille tiedottamisen jälkeen. Pääasiassa kansallisessa lainsäädännössä säädettyyn velvollisuuteen ei kuitenkaan sisälly unionin lainsäädäntöön verrattuna sellaisia kohtia, joiden perusteella voitaisiin vaikuttaa kansallisen tuomioistuimen päätökseen, joten ennakkoratkaisumenettelyn aloittamista koskevaa oikeutta ei rajoiteta.

B *Toinen ennakkoratkaisukysymys*

39. Unkarin hallitus ilmoittaa, että sopimusehdon kohtuuttomuuden päätteleminen edellyttää sopimuksen kohteen ja sen tekemisen kaikkien erityisten olosuhteiden huomioon ottamista. Kansallisen tuomioistuimen on tutkittava riidanalainen sopimusehto ja selvitettävä, täyttääkö tämä ehto direktiivin 91/13 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kohtuuttoman ehdon tunnusmerkit.

40. Komissio katsoo, että unionin tuomioistuimen tulkintatoimivalta ulottuu myös direktiiviin 93/13 sisältyvään käsitteeseen ”kohtuuttomat ehdot”. Unionin tuomioistuimella ei kuitenkaan ole toimivaltaa selvittää, voidaanko tietty sopimusehto yksittäistapauksessa arvioida kohtuuttomaksi vai ei, koska tämä arviointitoimivalta on pääasiaa käsittelevän kansallisen tuomioistuimen yksinoikeus.

C *Kolmas ennakkoratkaisukysymys*

41. Unkarin hallituksen mielestä unionin tuomioistuimella on toimivalta antaa kansalliselle tuomioistuimelle kohtuuttoman ehdon käsitteen sekä direktiivin 93/13 liitteessä esitettyjen ehtojen tulkinnan avulla tiettyjä arviointiperusteita tulkintaohjeiksi, jotta tietyn sopimusehdon kohtuuttomuus voidaan arvioida.

42. Komissio näkee siinä, että unionin tuomioistuin antaa kansallisille lainkäyttöelimille ohjeita unionin lainsäädännön soveltamista varten, olennaisen osan unionin lainsäädännön tulkintaa. Näin ollen unionin tuomioistuimella on kyseinen toimivalta myös silloin, kun on kyse direktiivin 93/13 soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä.

D *Neljäs ennakkoratkaisukysymys*

43. Irlannin hallitus katsoo, että jos yhteisöjen tuomioistuin olisi halunnut asettaa edellä mainitussa asiassa Pannon antamassaan tuomiossa kansallisille tuomioistuimille sopimusehdon kohtuuttomuuden viran puolesta tutkimista koskevan tiukan velvoitteen, se olisi ilmaissut tämän velvoitteen yksiselitteisesti. Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin tehnyt selväksi, että edellä mainitussa asiassa Pannon annetun tuomion 32 ja 35 kohdassa määriteltyä kansallisen tuomioistuimen velvoitetta on noudatettava ”aina silloin, kun sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat”. Irlannin hallitus katsoo sen vuoksi, että yhteisöjen tuomioistuin on edellä mainitussa asiassa Pannon antamassaan tuomiossa saanut aikaan tasapainon yhtäältä kuluttajansuojaan liittyvien intressien ja toisaalta niiden olennaisten periaatteiden noudattamisen välillä, joihin kansalliset oikeusjärjestykset perustuvat.

44. Irlannin hallituksen käsityksen mukaan vastaaminen myöntävästi tähän ennakkoratkaisukysymykseen johtaisi siihen, että kansallisilla tuomioistuimilla olisi velvollisuus ottaa viran puolesta selville oikeudelliset ja tosiasialliset perusteet sen arvioimiseksi, onko sopimusehto mahdollisesti kohtuuton. Tällainen lähestymistapa velvoittaisi kansalliset tuomioistuimet selvittämään asiaa silloinkin, kun tämä menettely olisi ristiriidassa kansallisten menettelysääntöjen kanssa. Irlannin hallitus huomauttaa tässä yhteydessä kuitenkin, että asiassa Pannon annetussa tuomiossa otetaan huomioon kansallisten siviilioikeustuomioistuinten ”passiivinen rooli” yksityishenkilöiden välisissä oikeudenkäynneissä.

45. Unkarin hallitus vetoaa siihen, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa on kyse oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvasta pakottavasta säännöksestä. Tästä seuraa Unkarin hallituksen mukaan se, että kun kansalliset tuomioistuimet arvioivat, ovatko sopimusehdot kohtuuttomia, niiden on yhteisön oikeuteen sisältyvän vastaavuusperiaatteen mukaisesti sovellettava samoja menettelysääntöjä kuin silloin, kun on kyse oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvista kansallisista säännöksistä. Jos kansallisessa lainsäädännössä säädetään toimivallasta tai

velvollisuudesta tehdä viran puolesta tutkinta, kun sovelletaan oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvia säännöksiä, sama pätee myös kuluttajasopimusten kohtuuttomien ehtojen arvioinnin tapauksessa.

46. Direktiivissä 93/13 ei Unkarin hallituksen mukaan aseteta kansallisille tuomioistuimille velvollisuutta selvittää tapauksen olosuhteita eli arvioida joka tapauksessa viran puolesta, ovatko sopimusehdot kohtuuttomat. Jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaatteen mukaisesti viran puolesta tehtävää tutkintaa koskevan velvoitteen laajuus määräytyy kansallisten säännösten perusteella.

47. Unkarin hallitus toteaa lisäksi, että jos sopimusoikeuden alaan kuuluvassa kansallisessa lainsäädännössä säädetään viran puolesta tehtävää tutkintaa koskevasta velvollisuudesta, on tätä menettelytapaa sovellettava myös direktiivissä 93/13 tarkoitetun kohtuuttoman ehdon tapauksessa. Jos kansallisessa lainsäädännössä sen sijaan asetetaan etusijalle asianosaisten oikeudet sallimalla kansalliselle tuomioistuimelle tutkimuksen tekeminen vain pyynnöstä, on tätä sääntelyä sovellettava myös kuluttajasopimuksen ehdon kohtuuttomuutta direktiivin mukaisesti arvioitaessa. Jos kansallinen tuomioistuin katsoo, että sopimusehdon arviointi edellyttää lisätodisteita, tuomioistuimen on tiedotettava asianosaisille tutkimista edellyttävistä tosiseikoista, jotta asianosaiset voivat esittää näkemyksensä asianmukaisella tavalla.

48. Alankomaiden hallitus huomauttaa, että neljäs ennakkoratkaisukysymys koskee sitä tilannetta, että vastaaja ei ollut saapunut oikeuskäsittelyyn ja kansallinen tuomioistuin oli antanut yksipuolisen tuomion. Se katsoo, että yksipuolisen tuomion tapauksessa tuomioistuimen velvoittaminen tutkimaan joka tapauksessa viran puolesta, ovatko sopimusehdot mahdollisesti kohtuuttomia, merkitsisi kohtuutonta taakkaa tuomioistuimelle ja kansalliselle tuomioistuinjärjestelmälle. Kansallisen tuomioistuimen olisi tätä tarkoitusta varten pyrittävä saamaan sopimusehdot ja tutkimaan sopimus, yleiset myyntiehdot mukaan luettuna, viran puolesta ja kattavasti silloinkin, kun kuluttaja ei ryhdy toimenpiteisiin. Toiselle asianosaiselle olisi samalla annettava mahdollisuus ottaa kantaa sopimusehdon mahdolliseen mitättömäksi toteamiseen sekä koko sopimuksen mitättömyyteen.

49. Alankomaiden hallituksen mukaan se, että kansallisessa prosessilainsäädännössä rajoitetaan kansallisen tuomioistuimen mahdollisuuksia aloittaa tutkimus viran puolesta, ei merkitse tällaisen tutkimuksen kieltämistä kaikissa olosuhteissa. Jos oikeuspaikkalauseke katsotaan kohtuuttomaksi sopimusehdoksi, on kansallisen tuomioistuimen tarkastettava se kuluttajan tehokkaan oikeussuojan takaamiseksi.

50. Kansallisen tuomioistuimen on Alankomaiden hallituksen mukaan edelleen tutkittava viran puolesta, onko sopimukseen sisältyvä oikeuspaikkalauseke direktiivin 93/13 6 artiklan mukainen kohtuuton ehto,

myös vastaajan poissa ollessa. Oikeuspaikkalauseke, joka tekee vaatimuksen kiistämisen mahdottomaksi tai vaikeaksi, loukkaa oikeutta direktiivin tavoitteena olevaan tehokkaaseen oikeussuojaan. Kansallisen tuomioistuimen olisi sen vuoksi aina arvioitava kyseinen sopimusehto viran puolesta.

51. Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen mukaan edellä mainitussa asiassa Pannon annetun tuomion 35 kohdan tulkitsemisella siten, että kansallisella tuomioistuimella on yleinen tutkimisvelvollisuus, olisi vakavia vaikutuksia, joiden myötä kyseenalaistettaisiin jopa kansallisten oikeusjärjestelmien menettelyllinen itsemääräämisoikeus. Tapauksissa, joissa tuomioistuimelle ei esitetä sopimusehdon kohtuuttomuuden arviointiin tarvittavia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja tai joissa kuluttaja ei vetoa sopimusehdon kohtuuttomuuteen, kansallisen tuomioistuimen yleinen tutkimisvelvollisuus olisi ristiriidassa direktiivillä 93/13 käyttöönotettuun oikeussuojaan nähden.

52. Kun toinen asianosainen tai tuomari on tunnistanut kohtuuttoman (tai mahdollisesti kohtuuttoman) ehdon kohtuuttomuuden ja kun ehto yhdessä kansallisen prosessioikeudellisen lainsäädännön kanssa estää kuluttajaa viemästä asiaa eteenpäin, on kansallinen tuomioistuin Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen mukaan velvollinen olemaan soveltamatta tätä ehtoa esimerkiksi esittämällä tämän kysymyksen viran puolesta ennen kuin ehto vaikuttaa ehkäisevästi. Yleinen tutkintavelvollisuus heikentäisi kuluttajien oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa, koska se nostaisi oikeudenkäyntikuluja ja maksuja ja sulkisi pois yksinkertaisten, edullisten ja nopeiden täytäntöönpanotoimenpiteiden mahdollisuuden.

53. Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen mukaan kansallisissa tuomioistuinjärjestelmissä ei voida käsitellä kaikkia rahasaatavien maksamista koskevia kanteita samalla tavalla kuin riitautettuja saatavia. Tässä tapauksessa olisi nimettävä tuomari tutkimaan sopimusasiakirjoja ja jokaisen kanteen taustalla olevia tosiseikkoja. Sen lisäksi kumpaakin asianosaista olisi kehotettava esittämään sopimusteksti ja kaikki siihen liittyvät asiakirjat, jotta kansallinen tuomioistuin voi arvioida kaikki sopimuksen tekoon liittyvät tosiseikat.

54. Se, että unionin tuomioistuin mahdollisesti päättelisi, että kansallisten tuomioistuinten on ryhdyttävä kaikkiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sopimusehdon kohtuuttomuuden arviointiin tarvittavat oikeudelliset seikat ja tosiseikat ovat käytettävissä, voisi Yhdistyneen kuningaskunnan mukaan rikkoa eurooppalaisen maksamismääräysmenettelyn käyttöönotosta 12.12.2006 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1896/2006 [6] säännöksiä.

6 – EUVL L 399, s. 1.

55. Komissio väittää, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa olevaa säännöstä sovelletaan tilanteeseen, jossa jokin tietty sopimusehto on kohtuuton, jolloin siinä määritetään oikeudelliset seuraukset eli se, ettei ehto ole oikeudellisesti sitova. Ennakkoratkaisukysymys ei silti koske tilannetta, jossa sopimusehto on kohtuuton, vaan pikemminkin tilannetta, jossa kansallinen tuomioistuin vain olettaa sopimusehdon olevan mahdollisesti kohtuuton voimatta selvittää sitä. Direktiivissä 93/13 ei kuitenkaan mainita tällaista tilannetta.

56. Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen mukaan unionin tuomioistuin ei ole vielä ottanut kantaa siihen, onkokansallisella tuomioistuimella velvollisuus tutkia viran puolesta sopimusehdon mahdollista kohtuuttomuutta, jos sen käytössä ei ole tähän arviointiin tarvittavia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja. Tosiasiassa unionin lainsäädännössä ei ole yhtäkään säännöstä, jolla kansallinen tuomioistuin valtuutettaisiin siinä tapauksessa, ettei sopimusehdon kohtuuttomuuden päättelemisen mahdollistavia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja ole käytettävissä, ottamaan ne selville viran puolesta.

57. Komissio katsoo, että unionin lainsäädännössä kansalliselle tuomioistuimelle siirretään tutkintatuomarin tehtävää vastaava tehtävä, jos tuomioistuin velvoitetaan siinä tutkinnan tekemiseen viran puolesta silloin, kun se alkaa epäillä jonkin tietyn sopimusehdon voivan olla kohtuuton. Tällainen toimenpide edellyttäisi kansallisen prosessioikeuden alan yksityiskohtaisten säännösten antamista. Olisi esimerkiksi tehtävä selväksi, missä tapauksissa kansallisen tuomioistuimen olisi tehtävä kyseinen tutkinta tai miten vakava epäilyn pitäisi olla sen tekemiseksi. Lisäksi olisi määriteltävä tuomioistuimen käytössä mahdollisesti olevat prosessioikeudelliset välineet. Tällaisesta kansallisen tuomioistuimen toimivallan kehittämisestä voi seurata huomattavia muutoksia jäsenvaltioiden tuomioistuinjärjestelmiin.

58. Kansallisella tuomioistuimella on komission mukaan kuitenkin edelleen velvollisuus selvittää oman toimivaltansa tutkimisen puitteissa sopimusehdon kohtuuttomuutta viran puolesta, jos sillä on käytössään selvittämisen edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat, ja olla soveltamatta kohtuutonta ehtoa, jos kuluttajalla ei ole mitään sitä vastaan.

VI Oikeudellinen arviointi

A *Alustavat huomautukset*

59. Nyt esillä oleva asia tarjoaa unionin tuomioistuimelle uudestaan mahdollisuuden kehittää direktiivissä 93/13 tarkoitettuja kuluttajasopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevaa oikeuskäytäntöään. Aluksi on

huomautettava, ettei tällä kertaa ole kyseessä kohtuuttomien ehtojen arviointi eikä niiden tyypillisten tunnusmerkkien tunnistaminen vaan pikemminkin toimivaltaan liittyvien yksittäisten oikeudellisten ja institutionaalisten näkökohtien selvittäminen unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisessä monimutkaisessa yhteistyösuhteessa, jossa työnjako on tarkka erityisesti kuluttajansuojan alalla.[7] Etenkin on määrä tarkentaa sen kansallisen tuomioistuimen toimivaltaa, jonka tehtävänä on soveltaa pääasian kohteena olevassa oikeusriidassa yhteisön oikeutta ottaen huomioon unionin tuomioistuimen esittämät tulkintaan liittyvät seikat.

ennakkoratkaisumenettelyä[8] sekä sen täsmentämistä Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännössä olevilla menettelysäännöksillä. Näiden kysymysten erityisenä painopisteenä on direktiivin 93/13 mukainen sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi. Neljäs ennakkoratkaisukysymys poikkeaa aiheeltaan kolmesta ensimmäisestä. Se koskee kansallisen tuomioistuimen toimivaltaa. Ennakkoratkaisukysymykset käsitellään selvyyden vuoksi esittämisjärjestyksessä.

B *Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys*

1. Yleistä

60. Ensimmäiset kolme ennakkoratkaisukysymystä koskevat pääasiassa EY 234 artiklan ja nykyään Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä SEUT 267 artiklan mukaista

61. Unionin tuomioistuinjärjestelmää koskevat keskeiset määräykset sisältyvät EY:n ja Euratomin perustamissopimuksiin ja vähäiseltä osin Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen. Liitteenä oleva pöytäkirja Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännöstä puolestaan sisältää yleisiä määräyksiä, joita unionin tuomioistuinten on täydennettävä omilla työjärjestyksillään. Euroopan unionin tuomioistuimen perussääntö, jota ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää

7 – Ks. asia 244/80, Foglia v. Novello, tuomio 16.12.1981 (Kok., s. 3045, Kok. Ep. VI, s. 251, 14 kohta). Siinä yhteisöjen tuomioistuin totesi, että EY 234 artikla perustuu yhteistyölle, johon kuuluu toimivallan jako kansallisen tuomioistuimen ja yhteisöjen tuomioistuimen välillä, millä pyritään siihen, että yhteisön oikeutta sovellettaisiin oikein ja tulkittaisiin yhdenmukaisesti yhteisön alueella. Ks. vastaavasti myös Everling, U., *Das Vorabentscheidungsverfahren vor dem Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaften*, Baden-Baden, 1986, s. 21 sekä Wägenbaur, B., *Kommentar zur Satzung und Verfahrensordnungen EuGH/EuG*, München, 2008, Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artikla, toinen kohta, s. 27.

8 – Lissabonin sopimuksen voimaantulo ei vaikuta esillä olevan asian oikeudelliseen arviointiin. Koska ennakkoratkaisupyyntö esitettiin ennen ajankohtaa 1.12.2009, on jäljempänä käytettävä Nizzan sopimuksen mukaista alkuperäistä numerointia.

ensimmäisessä ennakkoratkaisukysymyksessään tulkitsemaan, on EY 245 ja EY 311 artiklan mukaan osa primäärioikeutta. Sen vuoksi unionin tuomioistuin saa toimivallan tulkita perussäännön määräyksiä, 23 artikla mukaan luettuna, suoraan EY 234 artiklan 1 kohdan a alakohdasta. [9]

2. Yhteisön oikeuden rajoitukset

a) Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artikla

63. Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa ei ainakaan suoraan kielletä edellä mainittua sääntelyä. Koska artiklassa määrätään ennakkoratkaisupyynnön tiedoksiantamisesta, sillä annetaan jäsenvaltioiden hallituksille sekä muille osapuolille, joita asia koskee, mahdollisuus esittää ennakkoratkaisukysymyksiä koskevia huomautuksia. [10] Tämän määräyksen sanamuoto, merkitys ja tavoite eivät estä ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen lähettämistä suoraan asianomaisen jäsenvaltion hallitukselle, sillä molempien sääntelyjen tavoite on tietojen välittäminen jäsenvaltioille, vaikka ne eivät vastaakaan toisiaan täydellisesti. Molemmat sääntelyt täyttävät saman tehtävän oikeudenkäyntimenettelyn kannalta.

62. Pp:n 155/A §:n 2 momentin kaltaisen säännöksen yhteensopivuudesta perussäännön 23 artiklan kanssa on korostettava, että kuten kaikkien yhteisön oikeussäännösten yhteydessä, yhteisön oikeus on etusijalla myös perussäännön ja jäsenvaltioiden oikeuden välisessä suhteessa. Näin ollen kansallisen menettelysäännön, jossa kansalliset tuomioistuimet velvoitetaan lähettämään ennakkoratkaisupyyntö tiedoksi oikeusministeriölle samaan aikaan unionin tuomioistuimelle esittämisen kanssa, voidaan katsoa olevan yhteisön oikeuden mukainen sillä edellytyksellä, ettei siinä ole perussäännön 23 artiklan tai muun yhteisön oikeuden vastaisia säännöksiä.

64. On kuitenkin epäselvää, onko olemassa muita säännöksiä tai määräyksiä, jotka saattaisivat olla tämän sääntelyn vastaisia.

9 – Vastaavasti Lenaerts, K., Arts, A. ja Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, 2. painos, s. 188, 6-003 kohta, s. 175, jotka huomauttavat, että sopimusten liitteillä ja pöytäkirjoilla on sama oikeusvaikutus kuin itse sopimuksilla.

10 – Ks. asia C-42/07, Liga Portuguesa de Futebol Profissional, tuomio 8.9.2009 (Kok., s. I-7633, 40 kohta). Siinä yhteisöjen tuomioistuin totesi, että niiden tietojen osalta, jotka sille on toimitettava ennakkoratkaisupyynnön yhteydessä, on muistutettava, että paitsi että yhteisöjen tuomioistuimen on voitava antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllisiä vastauksia näiden tietojen perusteella, niiden on myös mahdollistettava se, että jäsenvaltioiden hallitukset sekä muut, joita asia koskee, voivat esittää huomautuksia yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan mukaisesti.

b) Vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteet

65. Tältä osin on aluksi syytä muistaa, että yhdenmukaistaminen ei lähtökohtaisesti koske jäsenvaltioiden prosessioikeudellista lainsäädäntöä. Yhteisöllä ei myöskään ole yleistä lainsäädäntövaltaa tällä alalla. Yhteisön lainsäädännössä näin ollen myös tunnustetaan kansallisen prosessioikeuden itsemääräämisoikeus. [11] Tätä sovelletaan myös EY 234 artiklan mukaisen ennakkoratkaisumenettelyn yhteydessä esimerkiksi siten, että on yksin kansallisen tuomioistuimen tehtävänä lykätä tarpeen vaatiessa asian käsittelyä ja saattaa se yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi. EY 234 artiklalla annetaan kansalliselle tuomioistuimelle toimivalta arvioida, tarvitseeko se päätöksen yhteisön oikeutta koskevaan kysymykseen. Näin ollen ennakkoratkaisumenettelyä jatketaan unionin tuomioistuimessa, ellei kansallisen tuomioistuimen ennakkoratkaisupyyntöä peruuteta tai kumota. [12] Se, voidaanko kansallisen tuomioistuimen tekemä ennakkoratkaisupyyntöpäätös riitauttaa, sekä se, missä määrin ja millä ehdoin näin voidaan tehdä, määräytyy yksinomaan kansallisen oikeuden perusteella. [13] Kansallinen tuomioistuin määrittää siten viime kädessä kaikki kansallisen menettelyn tosiseikat ja oikeudelliset seikat. Sen on arvioitava, onko päätös ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä tehty tuomioistuinten organisaatiota ja oikeudenkäyntimenettelyä koskevien kansallisten oikeussäännösten mukaisesti. [14]

66. Euroopan unionin kirjoitetussa prosessilainsäädännössä ja oikeuskäytännössä [15] on vain hajanaisia erityissääntöjä siitä, millä edellytyksillä ja missä muodossa ennakkoratkaisupyyntö on esitettävä unionin tuomioistuimelle.

67. Yksi jäsenvaltioiden hallinnollisen itsemääräämisoikeuden periaatteen merkittävä rajoitus aiheutuu ensinnäkin yhteisön oikeuden yleisistä periaatteista, jotka liittyvät esimerkiksi yhteisön oikeusjärjestyksessä annettujen subjektiivisten oikeuksien täytäntöönpanoon. Niinpä yhteisöjen tuomioistuin on toistamiseen todennut, että silloin kun yhteisö ei ole antanut asiaa koskevia säännöksiä, kunkin jäsenvaltion asiana on antaa sisäisessä oikeusjärjestyksessään menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan yhteisön oikeuteen perustuvat oikeussubjektien oikeudet,

11 – Ks. asia C-2/08, Fallimento Olimpiclub, tuomio 3.9.2009 (Kok., s. I-7501, 24 kohta). Yhteisöjen tuomioistuin on käyttänyt oikeuskäytännössään toisinaan ilmaisua ”menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaate”.

12 – Ks. asia 127/73, BRT-I, tuomio 30.1.1974 (Kok., s. 51, Kok. Ep. II, s. 201, 7 ja 9 kohta).

13 – Ks. asia 31/68, Chanel v. Cepeha, ratkaisuehdotus 16.6.1970 (Kok., s. 404).

14 – Ks. asia 65/81, Reina, tuomio 14.1.1982 (Kok., s. 33, Kok. Ep. VI, s. 285, 7 kohta); asia C-10/92, Balocchi, tuomio 20.10.1993 (Kok., s. I-5105, 16 kohta); asia C-39/94, SFEI ym., tuomio 11.7.1996 (Kok., s. I-3547, 248 kohta) ja asia C-143/99, Adria-Wien Pipeline ja Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke, tuomio 8.11.2001 (Kok., s. I-8365, 19 kohta).

15 – Ks. edellä alaviitteessä 10 mainittu asia Liga Portuguesa de Futebol Profissional, tuomion 40 kohta. Siinä yhteisöjen tuomioistuin viittasi vakiintuneeseen oikeuskäytäntöönsä, josta ilmenee, että on yhtäältä tarpeen, että kansallinen tuomioistuin määrittää esittämiinsä kysymyksiin liittyvät tosiseikat ja oikeudelliset seikat tai ainakin selostaa ne tosiseikkoja koskevat lähtökohdat, joihin nämä kysymykset perustuvat. Toisaalta ennakkoratkaisupyynnössä on esitettävä täsmällisesti ne syyt, joiden perusteella kansallinen tuomioistuin pyytää yhteisön oikeuden tulkintaa ja on päätynyt siihen, että ennakkoratkaisukysymysten esittäminen yhteisöjen tuomioistuimelle on tarpeellista. Tässä yhteydessä on välttämätöntä, että kansallinen tuomioistuin antaa edes vähäisen selostuksen niistä syistä, joiden perusteella se on valinnut ne yhteisön oikeuden säännökset ja määräykset, joiden tulkintaa se pyytää, ja siitä, miten nämä oikeussäännöt ja pääasiassa sovellettava kansallinen lainsäädäntö liittyvät toisiinsa.

kuitenkin siten, että nämä menettelysäännöt eivät saa olla epäedullisempia kuin ne, jotka koskevat samankaltaisia jäsenvaltion kansalliseen oikeuteen perustuvia vaatimuksia (vastaavuusperiaate), eivätkä ne saa olla sellaisia, että yhteisön oikeusjärjestyksessä vahvistettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa (tehokkuusperiaate). [16]

68. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on antanut melko suppean kuvauksen tämän ennakkoratkaisukysymyksen taustalla olevista seikoista, eikä sen perusteella voida tunnistaa, millä tavoin Unkarin Pp:n 155/A §:n 2 momentin kaltainen säännös voisi olla Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan vastainen. Ei varsinkaan ole selvää, millä tavalla riidanalainen säännös voisi haitata ennakkoratkaisumenettelyn tehtävää, joka liittyy yksilön oikeussuojan turvaamiseen. [17] On kuitenkin selvää, ettei ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin sulje kokonaan pois tätä mahdollisuutta. Koska ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin on annettava hyödyllinen vastaus, [18] on seuraavaksi tutkittava kyseessä olevan säännöksen yhteensopivuus edellä mainittujen periaatteiden kanssa.

69. Unkarin hallituksen antamien tietojen mukaan [19] riidanalainen säännös on kansallinen menettelysääntö, jolla asetetaan tiedotusvelvollisuus ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle. Hallitus perustelee tätä säännöstä sillä, että tieto kansallisten tuomioistuinten ennakkoratkaisupyynnöistä on saatava mahdollisimman pian, varsinkin kun näillä pyynnöillä on välittömiä vaikutuksia sekä kansalliseen oikeuteen että kyseisten

16 – Ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-430/93 ja C-431/93, van Schijndel ja van Veen, tuomio 14.12.1995 (Kok., s. I-4705, 17 kohta); yhdistetyt asiat C-279/96–C-281/96, Ansaldo Energia ym., tuomio 15.9.1998 (Kok., s. I-5025, 16 ja 27 kohta); asia C-326/96, Levez, tuomio 1.12.1998 (Kok., s. I-7835, 18 kohta); asia C-78/98, Preston ym., tuomio 16.5.2000 (Kok., s. I-3201, 31 kohta); asia C-472/99, Clean Car Autoservice, tuomio 6.12.2001 (Kok., s. I-9687, 28 kohta); asia C-129/00, komissio v. Italia, tuomio 9.12.2003 (Kok., s. I-14637, 25 kohta); yhdistetyt asiat C-392/04 ja C-422/04, i-21 Germany ja Arcor, tuomio 19.9.2006 (Kok., s. I-8559, 57 kohta); asia C-168/05, Mostaza Claro, tuomio 26.10.2006 (Kok., s. I-10421, 24 kohta); yhdistetyt asiat C-222/05–C-225/05, van der Weerd ym., tuomio 7.6.2007 (Kok., s. I-4233, 28 kohta) ja asia C-40/08, Asturcom, tuomio 6.10.2009 (Kok., s. I-9579, 38 kohta).

17 – Tässä yhteydessä on nimittäin otettava huomioon, että ennakkoratkaisumenettelyn objektiivisena tehtävänä on varmistaa yhteisön lainsäädännön yhdenmukainen soveltaminen jäsenvaltioissa mutta lisäksi sillä on tärkeä merkitys myös yksilön oikeussuojan turvaamisen kannalta. Luonnollisilla henkilöillä tai oikeushenkilöillä, joille annetaan EY 230 artiklan 4 kohdassa vain rajoitettu oikeus nostaa kanne yhteisön säädöksistä, on asianosaisina jäsenvaltioiden tuomioistuinmenettelyssä mahdollisuus vedota kyseisen menettelyn ratkaisun kannalta merkittävien yhteisön säädösten pätemättömyyteen tai vaatia yhteisöjen tuomioistuimessa ennakkoratkaisumenettelyn kautta omalta kannaltaan suotuisaa yhteisön oikeuden tulkintaa (ks. Schwarze, J., *EU-Kommentar* (toim. Jürgen Schwarze), 2. painos, Baden-Baden, 2009, EY 234 artikla, 4 kohta, s. 1810).

18 – Yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa 244/78, Union Laitière Normande, 12.7.1979 antamassaan tuomiossa (Kok., s. 2663, 5 kohta), että EY 234 artiklassa ei tosin anneta sille lupaa arvioida ennakkoratkaisupyynnön syitä mutta että tarve tulkita yhteisön oikeutta hyödyllisellä tavalla voi edellyttää, että määritellään ne asiaa koskevat oikeussäännöt, joihin pyydetty tulkinta liittyy. Edellä alaviitteessä 9 mainitut Lenaerts, K., Arts, A. ja Maselis, I., s. 188, 6-021 kohta, katsovat, että mikään ei estä yhteisöjen tuomioistuinta esittämästä käsitystään pääasian oikeudenkäyntiin liittyvistä tosiseikoista ja joistakin kansalliseen lainsäädäntöön liittyvistä seikoista lähtökohtana sovellettavien yhteisön oikeussääntöjen ja yhteisön oikeusperiaatteiden hyödyllistä tulkintaa varten.

19 – Ks. Unkarin hallituksen kirjelmän 55 kohta.

tuomioistuinten suorittamaan yhteisön oikeuden arviointiin. Unkarin hallitus katsoo, että on asianomaisen valtion ensisijaisen edun mukaista saada ajoissa oikeusasioita koskevia tietoja. Kun otetaan huomioon, että Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan 1 kohdan toisessa virkkeessä ja työjärjestyksen 104 artiklan 1 kohdassa säädetään unionin tuomioistuimen kirjaajan velvollisuudesta antaa kansallisen tuomioistuimen ennakkoratkaisupyyntöpäätös tiedoksi muun muassa jäsenvaltioille, mukaan luettuna se jäsenvaltio, jonka alueella ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin sijaitsee, tämän menettelysäännön eduksi voidaan objektiivisen arvion perusteella katsoa vain se, että asianomaisen jäsenvaltion hallitus saa lisää aikaa Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan toisen kohdan mukaisten kirjelmien ja kirjallisten huomautusten laatimiseen mahdollista unionin tuomioistuimen kirjalliseen käsittelyyn osallistumista varten.

70. Viitteitä siitä, että vastaaviin kansallisiin menettelyihin sovellettaisiin samankaltaisia säännöksiä, ei ole, mikä vaikeuttaa oikeudellista arviointia vastaavuusperiaatteen valossa. Mielestäni on silti epäselvää, miten tällainen säännös voitaisiin katsoa ”epäedulliseksi” esimerkiksi yhteisön oikeuteen perustuvien subjektiivisten oikeuksien hypoteettiselle haltijalle, joka haluaa vedota näihin oikeuksiin tuomioistuimessa. Jollei vastaavuusvaatimusten arvioinnissa ole tarkoitus tyytyä puhtaasti muodolliseen tarkastelutapaan, olisi otettava selvää myös kyseisen kansallisen säännöksen konkreettisista vaikutuksista.

71. Riidanalaisen säännöksen yhteensopivuutta tehokkuusperiaatteen kanssa arvioitaessa voidaan todeta, että kyseessä olevalla säännöksellä ei ainakaan voida tehdä ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä unionin tuomioistuimelle mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa, varsinkin kun sen vaikutus rajoittuu pelkkään tiedotusvelvollisuuteen, kuten on jo aiemmin mainittu. Sen noudattamisen ei näin ollen voida missään tapauksessa katsoa olevan edellytyksenä ennakkoratkaisupyynnön esittämiselle unionin tuomioistuimelle. Kyseessä olevassa säännöksessä ei myöskään säädetä mitään siitä, mitä oikeudellisia seurauksia tämän tiedotusvelvollisuuden mahdollisella rikkomisella olisi. Koska tällä velvollisuudella ei ole vaikutuksia ainakaan yhteisön oikeuteen perustuvien subjektiivisten oikeuksien hypoteettisen haltijan kannalta vaan se koskee ainoastaan kansallisen tuomioistuimen ja hallituksen välistä suhdetta, on oletettava, että se ei ole tehokkuusperiaatteen vastainen.

72. Näin ollen riidanalainen säännös on vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteiden mukainen.

c) EY 10 artiklan mukainen lojaliteettiperiaate

73. Lisäksi olisi tarkasteltava myös EY 10 artiklan mukaisen lojaliteettiperiaatteen mahdollista rikkomista. Tämä periaate muodostaa perustan tietyille kansallisten tuomioistuinten yhteistyövelvoitteille unionia kohtaan ja etenkin velvoitteelle, joka koskee keskinäistä oikeusapua ja unionin tuomioistuimen kanssa käytävää oikeudellista vuoropuhelua. [20] Periaatetta sovelletaan erityisesti ennakkoratkaisumenettelyyn, jonka unionin tuomioistuin katsoo olevan tuomioistuinten välisen yhteistyön väline. Sen vuoksi yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu, että EY 234 artiklan kolmannessa kohdassa kansallisille ylimmän oikeusasteen tuomioistuimille asetetun ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan velvoitteen rikkominen merkitsee yhteisön oikeuden rikkomista. [21] Se, että ennakkoratkaisupyyntö jätetään objektiivisen arvion mukaan mielivaltaisesti esittämättä unionin tuomioistuimelle, rikkoo EY 10 artiklaa ja EY 234 artiklaa, mistä voidaan määrätä seuraamuksia yhtäältä siten, että komissio ja muut jäsenvaltiot panevat vireille EY 226 artiklan [22] tai SEUT 258 artiklan mukaisen jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevan menettelyn, tai toisaalta myös siten, että yksityinen oikeussubjekti vetoaa yhteisön oikeuden mukaiseen valtion vastuuseen kansallisessa tuomioistuimessa. [23]

74. Jos ennakkoratkaisupyynnön esittämisvelvollisuutta ei ole, mikä on pääasian osalta oletettavissa, koska ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole esittänyt päinvastaisia tietoja, EY 10 artiklan ja EY 234 artiklan rikkomisesta voisi mielestäni olla kyse ainoastaan silloin, kun kansallisen prosessioikeuden säännöksillä olisi sellainen vaikutus kansallisten tuomioistuinten ratkaisuihin, että niitä estettäisiin käyttämästä oikeuttaan esittää ennakkoratkaisupyyntöjä unionin tuomioistuimelle. Rikkominen voitaisiin nähdä sitä taustaa vasten, että unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten väliselle yhteistyösuhteelle aiheutuisi häiriötä, mikä haittaisi yhteisön lainsäädännön

20 – Ks. myös vastaavasti Kahl, W., *EUV/EGV-Kommentar* (toim. Christian Calliess ja Matthias Ruffert), 3. painos, München, 2007, 10 artikla, 47 kohta, s. 450.

21 – Ks. asia C-224/01, Köbler, tuomio 30.9.2003 (Kok., s. I-10239).

22 – Ks. edellä alaviitteessä 16 mainittu asia komissio v. Italia, tuomion 33 ja 34 kohta, mainittu viittaamatta EY 10 artiklaan.

23 – Ks. edellä alaviitteessä 21 mainittu asia Köbler. Ks. jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevaan menettelyyn sekä yhteisön oikeuden mukaisen valtion vastuuseen liittyvien mahdollisuuksien osalta edellä alaviitteessä 9 mainittu Lenaerts, K., Art, D. ja Maselis, 2-053 kohta ja sitä seuraava kohta, s. 77.

yhdenmukaista tulkitsemista ja soveltamista kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. [24]

75. Yhteisön oikeuden yhtenäisen tulkinnan ja tehokkaan soveltamisen kannalta on nimittäin välttämätöntä, että missä tahansa jäsenvaltiossa sijaitsevat alemmat tuomioistuimet voivat tehdä yhteistyötä suoraan unionin tuomioistuimen kanssa. Tämä mahdollisuus on myös väline, jonka kautta kaikista kansallisista tuomioistuimista tulee yhteisön oikeuden tuomioistuimia. Ennakkoratkaisupyynnön välityksellä kansallinen tuomioistuin osallistuu diskurssiin yhteisön oikeudesta, ilman että se olisi riippuvainen muista kansallisista vallankäyttäjistä tai lainkäyttöelimistä. On siis aiheellista nimenomaisesti yhtyä julkisasiamies Poiares Maduron asiaa C-210/06, Cartesio, koskevassa ratkaisuehdotuksessa esittämään oikeudelliseen käsitykseen, jonka mukaan yhteisön oikeudessa annetaan missä tahansa jäsenvaltiossa sijaitsevalle mille tahansa tuomioistuimelle toimivalta esittää ennakkoratkaisukysymyksiä yhteisöjen tuomioistuimelle eikä tätä toimivaltaa voida heikentää kansallisella lainsäädännöllä. [25] Yhteisöjen tuomioistuin on siten päättänyt perustellusti jo asiassa Rheinmühlen antamassaan tuomiossa, [26] että sellaista kansallista oikeussäännöstä, joka estää EY 234 artiklan mukaisen menettelyn käyttämisen, ei saa soveltaa.

76. Kuten edellä on esitetty, [27] riidanalaista kansallista säännöstä ei kuitenkaan ole missään tapauksessa muotoiltu edellytykseksi ennakkoratkaisupyynnön esittämiselle unionin tuomioistuimelle vaan siinä vahvistetaan yksinomaan kansallisten tuomioistuinten velvollisuus antaa tietoja toimivaltaiselle viranomaiselle. Tällaisella prosessioikeudellisella säännöksellä ei myöskään alisteta täytäntöönpanovallan tahdon alaiseksi kansallisten tuomioistuinten päätöstä ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä unionin tuomioistuimelle. Näin ollen ei voida todeta, miten tämän menettelyn noudattamista koskeva velvollisuus voisi vaikuttaa haitallisesti kansallisten tuomioistuinten valmiuteen esittää ennakkoratkaisupyyntöjä.

77. Koska kansallisten tuomioistuinten oikeutta esittää ennakkoratkaisupyyntöjä unionin tuomioistuimelle ei rajoiteta riidanalaisella säännöksellä, ei kyseisen säännöksen voida katsoa rikkovan EY 10 artiklan mukaista lojaliteettiperiaatetta.

24 – Yhteisöjen tuomioistuin on useaan otteeseen todennut, että EY 234 artiklalla perustetulla järjestelmällä, jolla pyritään turvaamaan yhteisön oikeuden yhtenäinen tulkinta jäsenvaltioissa, toteutetaan yhteisöjen tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuimien välinen suora yhteistyö ottamalla käyttöön sellainen menettely, jossa asianosaisilla ei ole aloitevaltaa (ks. asia C-2/06, Kempter, tuomio 12.2.2008, Kok., s. I-411, 41 kohta ja asia C-210/06, Cartesio, tuomio 16.12.2008, Kok., s. I-9641, 90 kohta). Kuten alaviitteessä 7 mainittu Everling, U., s. 16, esittää, on selvää, että eri jäsenvaltioiden viranomaiset ja tuomioistuimet tekisivät keskenään täysin erilaisia ratkaisuja, jos yhteisön oikeuden yhtenäistä tulkintaa ei varmistettaisi. Tämä tehtävä on ennakkoratkaisumenettelyssä unionin tuomioistuimella. Unionin tuomioistuin on alusta asti painottanut, että yhteisön oikeuden yhtenäinen tulkinta ja soveltaminen kuuluvat yhteisön oikeuden perusperiaatteisiin, eikä niitä saa kyseenalaistaa minkäänlaisella kansallisella määräyksellä. Unionin tuomioistuin viittaa tämän osalta asiassa Rheinmühlen annettuun tuomioon.

25 – Ks. julkisasiamies Poiares Maduron asiassa C-210/06, Cartesio, 22.5.2008 esittämä ratkaisuehdotus (tuomio 16.12.2008, Kok., s. I-9641, 21 kohta). Vastaavasti myös Classen, C. D., *Europarecht* (toim. Reiner Schulze ja Manfred Zuleeg), 76 kohta, s. 204, jonka mukaan kansallisella prosessilainsäädännöllä ei saa rajoittaa oikeutta saattaa asia yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

26 – Ks. asia 166/73, Rheinmühlen, tuomio 16.1.1974 (Kok., s. 33, Kok. Ep. II, s. 195, 2 ja 3 kohta) ja edellä alaviitteessä 16 mainitut yhdistetyt asiat van Schijndel ja van Veen, tuomion 18 kohta.

27 – Ks. edellä 71 kohta.

d) Menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaate

78. Lisäksi voitaisiin tutkia riidanalaisen säännöksen kaltaisen kansallisen säännöksen yhteensopivuus menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteen kanssa, varsinkin kun Unkarin hallitus asetetaan menettelyn suhteen muita asianosaisia suotuisampaan asemaan, kun sille tiedotetaan ajoissa kansallisten tuomioistuinten ennakkoratkaisupyynnöistä ja sillä on muita enemmän aikaa valmistella perussäännön 23 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettuja kirjelmiä ja kirjallisia huomautuksia.

79. Menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaate on tunnustettu menettelytakeena oikeuskäytännössä.[28] Dogmaattisesti tarkasteltuna sen perustana on yleinen oikeudenmukaisen menettelyn oikeusperiaate,[29] joka velvoittaa unionin tuomioistuimia ja joka puolestaan on sekä oikeusvaltioperiaatteen että myös yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ilmentymä. Siinä varmistetaan asianosaisten prosessuaalisen oikeusaseman muodollinen yhdenvertaisuus sekä sitä aineellisesti vastaavat yhdenvertaiset mahdollisuudet prosessissa, minkä turvaaminen on tuomioistuimen tehtävä. Tässä menettelyä koskevassa periaatteessa annetaan asianosaisille ensisijaisesti oikeus esittää kaikki tuomioistuimen ratkaisun kannalta merkittävät seikat ja vedota itsenäisesti kaikkiin vastapuolen esittämien perusteiden torjumiseen tarvittaviin prosessuaalisiin puolustuskeinoihin.

80. On kuitenkin otettava huomioon, että tämä periaate liittyy olennaisesti *kontradiktoriseen periaatteeseen*.[30] Lähtökohtana tälle ovat asianosaisten vastakkaiset intressit, joiden vuoksi on varmistettava oikeuksien ja velvollisuuksien tasapaino sekä yhtäläiset mahdollisuudet prosessuaalisessa toiminnassa. Kontradiktorisille menettelyille, kuten jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevalle menettelylle ja kumoamistai laiminlyöntikanteelle on tunnusomaista, että kantaja panee vireille yhteisön oikeuteen perustuvan kanteen vastaajaa vastaan ja vastaaja taas puolustautuu kannetta vastaan. Kantaja ja vastaaja ovat oikeudenkäyntiasian *asianosaiset.* Muilla kuin kontradiktorisilla menettelyillä on sen sijaan objektiivinen oikeussuoja- ja valvontatehtävä. Niissä ei ole asianosaisia vaan ainoastaan *osapuolia*.[31] Tärkein esimerkki muusta kuin kontradiktorisesta menettelystä on EY 234 artiklan mukainen ennakkoratkaisumenettely, jonka tavoitteena on yhteisön oikeuden yhdenmukainen

28 – Ks. asia C-13/99, TEAM v. komissio, tuomio 15.6.2000 (Kok., s. I-4671, 35 ja 36 kohta) ja asia C-64/98 P, Petrides, tuomio 9.9.1999 (Kok., s. I-5187, 31 kohta). Ks. asia T-36/91, ICI v. komissio, tuomio 29.6.1995 (Kok., s. II-1847, 93 kohta).

29 – Ks. vastaavasti Sachs, B., *Die Ex-Officio-Prüfung durch die Gemeinschaftsgerichte*, Tübingen, 2008, s. 208. Yhteisöjen tuomioistuin vahvisti tuomioistuimien velvoittamisen oikeudenmukaisen menettelyn yleiseen oikeusperiaatteeseen ensimmäisen kerran nimenomaisesti asiassa C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998, (Kok., s. I-8417, 21 kohta).

30 – Näin myös edellä alaviitteessä 29 mainittu Sachs, B. Ks. myös edellä alaviitteessä 28 mainittu asia Petrides, tuomion 31 kohta.

31 – Ks. Koenig, C., Pechstein, M. ja Sander, C., *EU-/EG-Prozessrecht*, 2. painos, Tübingen, 2002, 123 kohta, s. 65.

soveltaminen.[32] Edellä mainituista suorista kanteista sekä EY 300 artiklan 6 kohdan ja SEUT 218 artiklan 11 kohdan mukaisesta lausuntomenettelystä poiketen kyseessä ei kuitenkaan ole itsenäinen menettely vaan jäsenvaltion tuomioistuimessa vireillä olevaan oikeudenkäyntiasiaan liittyvä *välivaiheen menettely*. Tässä menettelyssä tehdään ratkaisu vain yksittäisistä, pääasian ratkaisemisen kannalta merkityksellisistä kysymyksistä, jotka koskevat yhteisön oikeuden tulkintaa tai pätevyyttä. Perusteluja, joita jäsenvaltiot esittävät osapuolina unionin tuomioistuimelle kirjallisessa menettelyssä kirjelmissään tai kirjallisissa huomautuksissaan, ei sen vuoksi katsota asianosaisten lausumiksi. Kuten komissio osuvasti huomauttaa, niitä voidaan pikemminkin verrata ulkopuolisen asiantuntijan (amicus curiae) oikeudellisiin perusteluihin, koska niiden yksinomaisena tarkoituksena on tukea unionin tuomioistuinta päätöksenteossa.[33]

81. Edellä olevat selvitykset auttavat ymmärtämään perussäännön 23 artiklan toiseen kohtaan sisältyvää määräystä. Kahden kuukauden määräajan vahvistamisen päämääränä ei siten ole niinkään menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteen noudattaminen vaan pikemminkin tehokkaan oikeudenkäytön varmistaminen. Sillä on määrä varmistaa yhtäältä se, että asianosaisilla on riittävästi aikaa kirjelmien laatimista ja toimittamista varten, ja toisaalta asian nopea käsittely.

82. Tämän perusteella menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatetta ei voida soveltaa tarkasteltavana olevaan tapaukseen. Mikään osapuoli ei sen vuoksi voi vedota siihen, että se on prosessuaalisesti epäedullisemmassa asemassa kuin Unkarin hallitus vain siksi,

32 – Ks. vastaavasti edellä alaviitteessä 31 mainitut Koenig, C., Pechstein, M. ja Sander, C., s. 65; edellä alaviitteessä 7 mainittu Wägenbaur, B., Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artikla, toinen kohta, s. 27 ja edellä alaviitteessä 7 mainittu Everling, U., s. 56. Yhteisöjen tuomioistuin on kuvannut ennakkoratkaisumenettelyä oikeuskäytännössään ”menettelyksi, joka ei tarkoita riidan ratkaisemista” ja joka merkitsee välivaihetta kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, jossa asianosaisilla ei ole aloitevaltaa ja jossa heitä kuullaan ainoastaan oikeudellisista seikoista, siten kuin kansallinen tuomioistuin on rajannut ne (ks. asia C-186/01 R, Dory, yhteisöjen tuomioistuimen presidentin ennakkoratkaisu 24.10.2001 (Kok., s. I-7823, 9 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Unionin tuomioistuin tekee näin ollen eron ennakkoratkaisumenettelyn ja ennakkoratkaisua pyytäneessä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan varsinaisen ”riita-asiaa koskevan menettelyn” välillä. Unionin tuomioistuin ei esimerkiksi sovella ennakkoratkaisumenettelyyn yksinomaan kontradiktorista menettelyä varten tarkoitettuja säännöksiä, koska kontradiktorinen menettely poikkeaa olennaisesti EY 234 artiklan mukaisesta välivaiheen menettelystä.

33 – Vastakohtaispäätelmän perusteella näin katsotaan ilmeisesti myös julkisasiamies Geelhoedin yhdistetyissä asioissa C-20/01 ja C-28/01, komissio v. Saksa, 28.11.2002 esittämässä ratkaisuehdotuksessa (tuomio 10.4.2003, Kok., s. I-3609, 42 kohta). Julkisasiamies toteaa, että väliintulon tarkoituksena ei ole se, että väliintulija toimittaa kirjelmiä taikka kirjallisia tai suullisia huomautuksia amicus curiaen ominaisuudessa avustaen yhteisöjen tuomioistuinta, mikä on mahdollista perussäännön 20 artiklan toisen kohdan tai työjärjestyksen 104 artiklan 4 kohdan nojalla. Työjärjestyksen 104 artiklan 4 kohtaan viittaamisen perusteella voidaan päätellä, että osapuoli, joka toimittaa kirjelmiä tai kirjallisia huomautuksia, toimii amicus curiaen ominaisuudessa. Näin katsoo ilmeisesti myös edellä alaviitteessä 7 mainittu Everling, U, s. 57, joka viittaa komission avustavaan tehtävään yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä olevissa menettelyissä. Hän huomauttaa lisäksi, että jäsenvaltiot käyttävät mahdollisuutta ottaa kantaa etenkin silloin, kun asianomaisessa yksittäistapauksessa ovat kyseessä niiden konkreettiset edut, esim. kansallisten oikeussääntöjen pätevyys tai jäsenvaltioiden kansalaisten edut tai kun asia koskee yleisesti jäsenvaltioiden asemaa yhteisössä.

että viimeksi mainittu saa kansallisen säännöksen nojalla aikaisemmin tiedon kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimen esittämästä ennakkoratkaisupyynnöstä.

tuomioistuin kuuluu.[34] Muille perussäännön 23 artiklassa mainituille osapuolille pyyntöä ei vielä kyseisenä ajankohtana anneta tiedoksi asian käsittelyn jouduttamistarkoituksessa, koska oikeudenkäyntiasiakirjat on käännettävä. Tämän sääntelyn taustalla on se, että yhteisön lainsäätäjä tunnustaa implisiittisesti asianomaisen jäsenvaltion tiedontarpeen olevan etusijalla. Koska lainsäätäjä on tehnyt tällaisen arvostusratkaisun, ei Unkarin tasavaltaa voida moittia sellaisten omien säännösten käyttöön ottamisesta, joiden mukaan Unkarin hallitukselle tiedotetaan mahdollisimman ajoissa kansallisen tuomioistuimen esittämästä ennakkoratkaisupyynnöstä.

e) Järjestelmällinen vertaaminen kiireellistä menettelyä koskeviin määräyksiin

3. Päätelmä

83. Kuten kiireellistä ennakkoratkaisumenettelyä koskevista työjärjestyksen määräyksistä lisäksi käy ilmi, voi pakottavista syistä olla jopa tarpeen antaa asia tiedoksi ensisijaisesti tietylle jäsenvaltiolle. Työjärjestyksen 104 b artiklan 2 kohdassa määrätäänkin, että kirjaaja huolehtii siitä, että ennakkoratkaisupyyntö, jossa esitetään kysymys tai kysymyksiä unionisopimuksen VI osastossa tai EY:n perustamissopimuksen kolmannen osan IV osastossa tarkoitetuista asioista, toimitetaan – edellyttäen, että kansallinen tuomioistuin on pyytänyt kiireellisen menettelyn käyttämistä tai unionin tuomioistuimen presidentti on pyytänyt näitä asioita käsittelemään nimettyä jaostoa tutkimaan, onko ennakkoratkaisupyyntö tarpeen käsitellä kyseisessä menettelyssä – välittömästi tiedoksi sille jäsenvaltiolle, johon ennakkoratkaisupyynnön esittänyt

84. Edellä esitetyn perusteella perussäännön 23 artiklassa tai muualla yhteisön oikeudessa ei ole säännöksiä tai määräyksiä, joiden vastaisena olisi pidettävä kansallista menettelysääntöä, jossa kansalliset tuomioistuimet velvoitetaan toimittamaan esittämänsä ennakkoratkaisupyyntö myös tiedoksi oikeusministeriöön samaan aikaan, kun ne lähettävät sen unionin tuomioistuimeen.

34 – Edellä alaviitteessä 7 mainitun Wägenbaur, B:n ja unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 104 b artiklan 9 kohdan mukaan tällainen ennakkoratkaisupyyntö annetaan tiedoksi kiireellisyyden perusteella välittömästi niille osapuolille, joita asia ensisijaisesti koskee, ja vasta sen jälkeen kaikille muille perussäännön 23 artiklassa mainituille osapuolille. Tiedoksi antaminen tapahtuu siis ennen kuin yhteisöjen tuomioistuin on ratkaissut kysymyksen siitä, onko kyseinen pyyntö tarpeen käsitellä kiireellisessä menettelyssä. Sama koskee päätöstä ennakkoratkaisupyynnön käsittelemisestä kiireellisessä menettelyssä.

C *Toinen ja kolmas ennakkoratkaisukysymys*

1. Yleistä

85. Toisen ennakkoratkaisukysymyksen pääasiallisena aiheena on EY 234 artiklan tulkinta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää kysymyksellä tietoja siitä, ulottuuko unionin tuomioistuimen tulkintatoimivalta direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan mukaiseen käsitteeseen ”kohtuuttomat sopimusehdot” sekä mainitun direktiivin liitteessä lueteltuihin ehtoihin. Kolmas ennakkoratkaisukysymys, joka koskee unionin tuomioistuimen toimivaltaa esittää tulkintaan liittyviä seikkoja, esitetään nimenomaisesti siinä tapauksessa, että vastaus toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on myöntävä. Se liittyy läheisesti toiseen ennakkoratkaisukysymykseen. Sen vuoksi on syytä antaa yhteinen vastaus kumpaankin ennakkoratkaisukysymykseen.

86. Tavasta, jolla ennakkoratkaisukysymykset on laadittu, voidaan havaita, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on epävarma unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuimien roolista direktiivin 93/13 tulkinnassa ja soveltamisessa. Sen vuoksi on mielestäni välttämätöntä antaa selkeä kuva ennakkoratkaisumenettelylle luonteenomaisesta yhteistyösuhteesta selvittämällä aluksi lyhyesti unionin tuomioistuimen yleistä tulkintatoimivaltaa. Vasta sen jälkeen voidaan siirtyä käsittelemään ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämiä oikeuskysymyksiä.

2. Unionin tuomioistuimen tulkintatoimivallan laajuus

87. Ensimmäisen näkökohdan osalta on korostettava, että kaikista yhteisön oikeussäännöistä voidaan periaatteessa tehdä tulkintapyyntö. Tämä vahvistetaan EY 220 artiklan 1 kohdassa, jolla unionin tuomioistuimen tehtäväksi annetaan toimivaltansa mukaisesti varmistaa, että EY:n perustamissopimusta tulkittaessa ja sovellettaessa noudatetaan yleisesti ”lakia”. EY 234 artiklan 1 kohdan b alakohdassa puolestaan selvitetään, että unionin tuomioistuimen tulkintatoimivalta kattaa muun muassa myös ”yhteisön toimielinten säädökset”, joilla tarkoitetaan koko johdettua oikeutta EY 249 artiklassa tarkoitetut säädökset mukaan luettuina. Unionin tuomioistuimella on näin ollen toimivalta tulkita direktiivin 93/13 kaltaista säädöstä. Tämä toimivalta ulottuu myös säädöksissä oleviin oikeudellisiin käsitteisiin, joita oikeuskäytännön mukaan on periaatteessa tulkittava itsenäisinä yhteisön oikeuden käsitteinä, jollei niiden yhteydessä viitata kansallisiin oikeusjärjestyksiin. [35]

35 – Ks. mm. asia 327/82, Ekro, tuomio 18.1.1984 (Kok., s. 107, 11 kohta); asia C-287/98, Linster, tuomio 19.9.2000 (Kok., s. I-6917, 43 kohta); asia C-357/98, Yiadom, tuomio 9.11.2000 (Kok., s. I-9265, 26 kohta); asia C-245/00, SENA, tuomio 6.2.2003 (Kok., s. I-1251, 23 kohta); asia C-55/02, komissio v. Portugali, tuomio 12.10.2004 (Kok., s. I-9387, 45 kohta); asia C-188/03, Junk, tuomio 27.1.2005 (Kok., s. I-885, 27–30 kohta) ja asia C-306/05, SGAE, tuomio 7.12.2006 (Kok., s. I-11519, 31 kohta).

88. Direktiivissä 93/13 ei kuitenkaan luoda yhteyttä direktiivin 3 artiklan mukaisen käsitteen ”kohtuuton sopimusehto” ja jäsenvaltioiden lainsäädännön välille. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin osuvasti todennut, tässä säännöksessä viitataan lojaliteettiperiaatteeseen sekä osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien huomattavan epätasapainon käsitteisiin ja määritellään niiden avulla vain abstraktilla tavalla ne seikat, jotka tekevät sopimusehdosta, josta ei ole erikseen neuvoteltu, kohtuuttoman. [36] Vaikka yhteisön lainsäätäjä on pyrkinyt konkretisoimaan määritelmää viittaamalla 3 artiklan 3 kohdassa direktiivin liitteenä olevaan ehtoluetteloon, on ilmeistä, että kohtuuttomuuden tunnusmerkistö on *esitetty vain yleisten lausekkeiden muodossa*. [37] Käsite ”kohtuuton sopimusehto” on siten määrittelemätön oikeudellinen käsite, jota on täsmennettävä normatiivisesti.

89. Tarve täsmentää tätä oikeudellista käsitettä ei kuitenkaan lähtökohtaisesti estä luokittelua yhteisön oikeuden itsenäiseksi käsitteeksi, jota on tulkittava yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa. Tämän on vahvistanut yhteisöjen tuomioistuin asiassa SENA [38] antamassaan tuomiossa direktiivin 92/100 8 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun ”kohtuullisen korvauksen” käsitteen yhteydessä. [39] Vastaavaa kysymystä olen itsekin viimeksi käsitellyt seikkaperäisesti vielä vireillä olevassa asiassa C-467/08, SGAE, 11.5.2010 esittämässäni ratkaisuehdotuksessa, jossa käytin esimerkkinä direktiivin 2001/29 [40] 5 artiklan 2 kohdan b alakohdassa käytettyä yksityiskäyttöön tapahtuvaan kopiointiin liittyvän ”sopivan hyvityksen” käsitettä. Kyse on pikemminkin siitä, että on otettava erityisen tarkasti huomioon jonkin tietyn sääntelyn merkitys ja tavoite, joiden taustalla on yhteisön lainsäätäjän oletettu tahto. Tässä yhteydessä on mainittava lainsäädäntöjen lähentämisen tavoite, johon pyritään myös direktiivissä 93/13. [41] Lainsäädäntöjen

36 – Ks. asia C-478/99, komissio v. Ruotsi, tuomio 7.5.2002 (Kok., s. I-4147, 17 kohta) ja asia C-237/02, Freiburger Kommunalbauten, tuomio 1.4.2004 (Kok., s. I-3403, 20 kohta).

37 – Näin myös Pfeiffer teoksessa *Das Recht der Europäischen Union* (toim. E. Grabitz ja M. Hilf), nide IV, Kommentierung zur Richtlinie 93/13, Vorbemerkungen, A5, 28 kohta, s. 14 ja Basedow, J., ”Der Europäische Gerichtshof und die Klauselrichtlinie 93/13: Der verweigerte Dialog”, *Festschrift für Günter Hirsch zum 65. Geburtstag*, 2008, s. 58.

38 – Ks. edellä alaviitteessä 35 mainittu asia SENA.

39 – Yhteisöjen tuomioistuinta pyydettiin asiassa SENA tulkitsemaan vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetun direktiivin 92/100 (EYVL L 346, s. 61) 8 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua käsitettä ”kohtuullinen korvaus”. Kyseisessä tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin viittasi ensinnäkin em. yhteisön käsitteiden itsenäistä tulkintaa koskevaan oikeuskäytäntöön sekä huomautti, ettei direktiivissä 92/100 esitetä kyseisen käsitteen määritelmää. Se selvästikin katsoi tässä yhteydessä, että yhteisön lainsäätäjä on tietoisesti jättänyt säätämättä yksityiskohtaisen ja sitovan mallin tämän korvauksen tason määrittämiselle. Tästä syystä yhteisöjen tuomioistuin nimenomaisesti tunnusti jäsenvaltioiden toimivallan määrätä itse yksityiskohtaisista menettelytavoista ”kohtuullisen korvauksen” määrittämisessä siten, että ne määrittävät ”asianmukaisimmat perusteet varmistaakseen yhteisön oikeuden ja erityisesti direktiivin 92/100 asettamissa rajoissa tämän yhteisön oikeuden käsitteen noudattamisen”, ja kehotti jäsenvaltioita ainoastaan varmistamaan, että kohtuullisen korvauksen käsitettä sovelletaan yhteisön alueella mahdollisimman yhdenmukaisesti erityisesti direktiivin 92/10 johdanto-osan perustelukappaleissa täsmennettyjen tavoitteiden perusteella. Tässä yhteydessä on korostettava, että vaikka kyseistä käsitettä on täsmennettävä kansallisessa oikeudessa määritettävillä perusteilla, yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että direktiivin 92/100 8 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua kohtuullisen korvauksen käsitettä on tulkittava yhdenmukaisella tavalla kaikissa jäsenvaltioissa ja kunkin jäsenvaltion on sovellettava sitä. Yhteisöjen tuomioistuin päätteli näin ollen myös kyseisen asian perustana olleissa erityisissä olosuhteissa, että käsite on luonteeltaan yhteisöoikeudellinen ja että sille on annettava yhteisön oikeuden mukainen itsenäinen tulkinta.

40 – Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY (EYVL L 167, s. 10).

41 – Ks. EY 95 artiklassa oleva toimivaltaperuste sekä esimerkiksi direktiivin 93/13 johdanto-osan ensimmäinen, toinen, kolmas ja kymmenes perustelukappale.

lähentäminen edellyttää itsenäisten yhteisön oikeuden käsitteiden kehittämistä sekä yhdenmukaista terminologiaa, jotta se saavuttaa lakisääteiset tavoitteensa. Unionin tuomioistuimen toimivaltaan kuuluu käsitteen ”kohtuuton sopimusehto” tarkempi konkretisointi tulkitsemalla sitä kaikkia Euroopan unionin alueella olevia tuomioistuimia sitovasti. Unionin tuomioistuimella on tältä osin ylin ratkaisuvalta. [42]

90. Lisäkysymykseen siitä, ulottuuko unionin tuomioistuimen tulkintatoimivalta myös kyseisen direktiivin liitteessä lueteltuihin ehtoihin, on edellä esitettyjen seikkojen perusteella vastattava myöntävästi. Tämän näkemyksen oikeellisuus vahvistetaan asiassa Océano Grupo annetussa tuomiossa, [43] jossa yhteisöjen tuomioistuin on direktiivin 3 artiklaa tulkitessaan viitannut direktiivin liitteessä olevan 1 kohdan q alakohdassa esitettyihin ehtoihin. [44] Tämä käy ilmi myös asiassa Pannon annetusta tuomiosta, [45] jossa yhteisöjen tuomioistuin ilmoitti nimenomaisesti käyttäneensä EY 234 artiklassa sille myönnettyä toimivaltaa tulkitessaan kyseisessä asiassa yleisiä arviointiperusteita, joita yhteisön lainsäätäjä on käyttänyt kohtuuttoman sopimusehdon käsitteen määrittelemiseksi. Kohtuuttomalla sopimusehdolla tarkoitetaan juuri liitteessä olevan 1 kohdan q alakohdassa esitettyjä sopimusehtoja.

3. Unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuimien välisen toimivallan jako kohtuuttomien sopimusehtojen valvonnassa

a) Yhteisön oikeuden tulkinnan ja soveltamisen välinen ero

91. Tässä yhteydessä on käsiteltävä vielä erästä kysymyksenasetteluun liittyvää

42 – Ks. vastaavasti Röthel, A., ”Missbrauchlichkeitskontrolle nach der Klauselrichtlinie: Aufgabenteilung im supranationalen Konkretisierungskatalog”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2005, s. 422, jonka mukaan vallitseva käsitys kirjallisuudessa lienee se, että myös yleislausekkeiden ja normatiivisesti täydennettävien käsitteiden konkretisointi kuuluu yhteisöjen tuomioistuimen ylimpään ratkaisuvaltaan. Yhteisöjen tuomioistuimella on Röthelin mukaan toimivalta sitovaan lopulliseen konkretisointiin ja sen myötä konkretisointioikeus. Röthel käyttää perusteluina ennakkoratkaisumenettelyn tarkoitusta ja lainsäädännön lähentämisen tavoitetta, koska yhteisön lainsäädännöllä ei muussa tapauksessa pystyttäisi toteuttamaan tavoitteena olevaa lainsäädännön lähentämistä. Edellä alaviitteessä 44 mainittu Leible, S., s. 426, viittaa myös siihen, että vallitseva näkemys kirjallisuudessa lienee että direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kohtuuttomuuden käsitettä on tulkittava itsenäisesti eurooppalaisen oikeuden mukaisesti. Muunlaiset tulkinnat tarkoittaisivat johdetun oikeuden tehokkaan vaikutuksen ja direktiivien tavoitteena olevan lainsäädännön lähentämisen vaikutuksen sivuuttamista. Samoin myös Müller-Graff, P.-C., ”Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft”, *Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft*, 2. painos, Baden Baden, 1999, s. 56–, jonka mukaan yhteisöjen tuomioistuin hoitaa yksityisoikeutta tulkitessaan siviilioikeudellisia asioita käsittelevän tuomioistuimen tehtäviä. Müller-Graffin mukaan yhteisöjen tuomioistuimen haasteena on aina sen hoitaessa em. tehtäviä konkretisoida ja myös kehittää yhteisön lainsäädäntöä direktiivien säännösten kunkin tarkoituksen mukaisesti määrittelemättömien ja siten tulkintaa edellyttävien oikeudellisten käsitteiden pohjalta. Esimerkkinä kirjoittaja mainitsee direktiivin 93/13 artiklan 1 kohdan mukaisen kohtuuttomuuden käsitteen.

43 – Asia C-240/98, Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomio 27.6.2000 (Kok., s. I-4941), jäljempänä asia Océano Grupo.

44 – Ks. edellä alaviitteessä 43 mainittu asia Océano Grupo, tuomion 22 kohta. Yhteisöjen tuomioistuimen tulkintatoimivaltaa puoltaa selvästi myös Leible, S., ”Gerichtsstandsklauseln und EG-Klauselrichtlinie”, *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 6/2001, s. 425.

45 – Ks. edellä alaviitteessä 4 mainittu asia Pannon, tuomion 42 kohta.

näkökohtaa. Toinen ennakkoratkaisukysymys voidaan tulkita paitsi kirjaimellisesti myös kehotukseksi unionin tuomioistuimelle selvittää sen ja kansallisten tuomioistuimien välinen työnjako kohtuuttomien sopimusehtojen valvonnassa. Tällöin ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle on aivan aluksi huomautettava yleisestä säännöstä, [46] jonka mukaan unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuimien välinen toimivaltajako on EY 234 artiklan mukaisessa menettelyssä se, että unionin tuomioistuin vastaa yhteisön oikeuden tulkinnasta ja kansalliset tuomioistuimet sen soveltamisesta. Unionin tuomioistuimella ei näin ollen ole toimivaltaa soveltaa yhteisön oikeuden sääntöjä yksittäiseen tapaukseen, eikä se siis myöskään ole vastuussa kansallisen oikeuden säännösten luokittelusta suhteessa yhteisön oikeuden sääntöihin. Unionin tuomioistuimella on kuitenkin edelleen oikeus esittää kansalliselle tuomioistuimelle kaikki sellaiset yhteisön oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, joista saattaa olla hyötyä kansalliselle tuomioistuimelle säännösten vaikutusten arvioinnissa.

92. Kuten olen viimeksi todennut asiassa C-484/08, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, 29.10.2009 esittämässäni ratkaisuehdotuksessa, seurauksena tästä EY 234 artiklan mukaiselle menettelylle ominaisesta työnjaosta, jota sovelletaan kuluttajasopimusten kohtuuttomien ehtojen valvontaan, on mielestäni se, että unionin tuomioistuin ei voi tämän vuoksi ottaa suoraan kantaa siihen, voidaanko jotain tiettyä sopimusehtoa valvoa, [47] eikä varsinkaan siihen, onko se yhteensoveltuva direktiivin 93/13 kanssa. Unionin tuomioistuin ratkaisee sen sijaan ainoastaan sen, miten tätä direktiiviä on tulkittava tietty sopimusehto huomioon ottaen. [48] Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä puolestaan on arvioida direktiivin 93/13 ja asiaan liittyvien kansallisten täytäntöönpanosäännösten perusteella sekä unionin tuomioistuimen esittämät tulkintaa koskevat seikat huomioon ottaen, voidaanko kyseistä sopimusehtoa

46 – Ks. yhdistetyt asiat 28/62–30/62, Da Costa, tuomio 27.3.1963 (Kok., s. 60, Kok. Ep. I, s. 173) ja asia C-366/96, Cordelle, tuomio 12.2.1998 (Kok., s. I-583, 9 kohta). Ks. vastaavasti myös Craig, P. ja De Búrca, G., *EU Law*, 4. painos, Oxford, 2008, s. 493, joiden mukaan EY 234 artiklassa annetaan yhteisöjen tuomioistuimelle tosin toimivalta tulkita EY:n perustamissopimusta muttei nimenomaisesti soveltaa sitä käsiteltävänä olevaan asiaan. Kirjoittajien mukaan tulkinnan ja soveltamisen välinen raja kuvastaa yhteisöjen tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuimien välistä toimivallan jakoa. Tämän näkemyksen mukaan yhteisöjen tuomioistuin tulkitsee EY:n perustamissopimusta ja kansalliset tuomioistuimet soveltavat tulkintaa yksittäiseen tapaukseen. Schima, B., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (toim. H. Mayer), 12. painos, Wien, 2003, EY 234 artikla, 40 kohta, s. 12, katsoo, että kansallisten tuomioistuimien tehtävänä on yhteisön oikeuden sääntöjen soveltaminen konkreettiseen tapaukseen. Hän myöntää kuitenkin, ettei ole aina helppoa erottaa säännön soveltamista ja tulkintaa toisistaan. Vastaavasti myös Aubry, H., Poillot, E. ja Sauphanor-Brouillard, N., "Panorama Droit de la consommation", *Recueil Dalloz*, 13/2010, s. 798, jotka muistuttavat, että unionin tuomioistuimen toimivalta kattaa SEUT 267 artiklan mukaisessa ennakkoratkaisumenettelyssä vain tulkinnan eikä soveltamista, vaikka tätä sääntöä ei olekaan käytännössä aina helppo noudattaa.

47 – Näin myös Nassall, W., "Die Anwendung der EU-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen", *Juristenzeitung*, 14/1995, s. 690.

48 – Ks. asiassa C-484/08, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, 29.10.2008 antamani ratkaisuehdotus (tuomio 3.6.2010, Kok., s. I-4785, 69 kohta). Vastaavasti Schlosser, P., *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 13. painos, Berliini, 1998, Einleitung zum AGBG, 33 kohta, s. 18; hänen mukaansa yhteisöjen tuomioistuimelle ei voida esittää ennakkoratkaisupyyntöjä siitä, ovatko tietyt lähemmin kuvailtujen sopimustyyppien ehdot kohtuuttomia. Samaa mieltä on myös Whittaker, S., "Clauses abusives et garanties des consommateurs: la proposition de directive relative aux droits des consommateurs et la portée de l'"harmonisation complète", *Recueil Dalloz*, 17/2009, s. 1153, joka viittaa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, josta tässä yhteydessä tärkeimmät ovat asiassa Freiburger Kommunalbauten ja asiassa Pannon annetut tuomiot.

pitää direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla kohtuuttomana.

Sen vuoksi on aiheellista selvittää lyhyesti tämän ratkaisun keskeiset kohdat.

b) Oikeuskäytäntö asiassa Freiburger Kommunalbauten annetun tuomion jälkeen

94. Yhteisöjen tuomioistuin on edellä mainitussa tuomiossa todennut, että se voi EY 234 artiklassa sille myönnetyn yhteisön oikeuden tulkintaa koskevan toimivallan rajoissa tulkita yleisiä arviointiperusteita, joita yhteisön lainsäätäjä on käyttänyt kohtuuttoman sopimusehdon käsitteen määrittelemiseksi. Sen sijaan yhteisöjen tuomioistuin ei voi lausua näiden yleisten arviointiperusteiden soveltamisesta tiettyyn sopimusehtoon, koska näin voitaisiin tehdä vain yksittäistapauksen seikkojen tarkastelun perusteella. [51]

93. Toimivallan jaon keskeiset piirteet on vahvistettu jo kauan sitten yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä, minkä osoittaa yleinen sääntö toimivallasta tulkita ja soveltaa yhteisön oikeutta. Direktiivin 93/13 mukaisten kuluttajasopimusten kohtuuttomien ehtojen valvonnan yhteydessä ne voidaan katsoa vakiintuneiksi vasta asiassa Freiburger Kommunalbauten annetusta tuomiosta [49] lähtien. [50]

95. Yhteisöjen tuomioistuin korosti tässä yhteydessä kansallisten tuomioistuimien keskeistä roolia kohtuuttomien sopimusehtojen torjunnassa ja katsoi sen vuoksi, että kansallisten tuomioistuimien tehtävänä on kussakin yksittäistapauksessa määritellä, täyttääkö sopimusehto arviointiperusteet, joiden on täytyttävä, jotta se voidaan määritellä kohtuuttomaksi direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. [52] Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että direktiivin 93/13 4 artiklassa tarkoitettuja konkreettisia seikkoja, jotka kansallisten tuomioistuimien on otettava huomioon sopimusehtojen valvonnassa, ovat sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja kaikki sopimuksentekohetkellä vallinneet sopimuksen tekoon liittyvät olosuhteet. Lisäksi on arvioitava myös

49 – Ks. edellä alaviitteessä 36 mainittu asia Freiburger Kommunalbauten.

50 – Edellä alaviitteessä 42 mainittu Röthel, A, s. 424, katsoo, että yhteisöjen tuomioistuin on muuttanut selvästi suuntaa antaessaan tuomion asiassa Freiburger Kommunalbauten ja kannattaa nykyisin pragmaattista työnjakoa itsensä ja kansallisten tuomioistuimien välillä, kun on kyse kuluttajasopimusten kohtuuttomien ehtojen torjunnasta. Ks. myös Pfeiffer, T., "Prüfung missbräuchlicher Klauseln von Amts wegen (Gerichtsstand) – Günstigkeitsprinzip nach Wahl des Verbrauchers", *Neue Juristische Wochenschrift*, 32/2009, s. 2369; hänen mielestään yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Freiburger Kommunalbauten annetun tuomion myötä halunnut vakauttaa häilyvää oikeuskäytäntöään asioissa, jotka koskevat sopimusehtojen valvonnassa toteutettavaa työnjakoa kansallisten tuomioistuimien kanssa. Alaviitteessä 46 mainitut Aubry, H., Poillot, E. ja Sauphanor-Brouillard, N., s. 798, katsovat, että asiassa Freiburger Kommunalbauten annetussa tuomiossa vahvistetaan em. yhteisön oikeuden tulkintaa ja soveltamista koskeva työnjako.

51 – Edellä alaviitteessä 36 mainittu asia Freiburger Kommunalbauten.

52 – Ibid, 25 kohta.

seurauksia, joita kyseisellä ehdolla voi olla sopimukseen sovellettavan lainsäädännön puitteissa, mikä edellyttää kansallisen oikeusjärjestelmän arviointia. [53]

että kohtuuttoman sopimusehdon käsitteen yleinen luonne ja tällaisten sopimusehtojen esiintyminen kuluttajasopimuksissa erimuotoisina ja erisisältöisinä voi johtaa ennakkoratkaisukysymysten ruuhkaantumiseen. Näitä perusteluja on syytä kannattaa, koska unionin tuomioistuimen tehtävänä ei voi olla arvioida kaikkien sille esitettyjen sopimusehtojen kohtuuttomuutta. Koska yksittäisissä tapauksissa on otettava huomioon lukuisia tosiseikkoja ja kansalliseen oikeuteen liittyviä oikeudellisia seikkoja, [54] käsiteltävässä asiassa ratkaisun antavan tuomioistuimen (iudex a quo) läheinen yhteys käsiteltävän asian kohteeseen on etu, jota Euroopan unionin

96. Yhteisöjen tuomioistuin on tässä yhteydessä noudattanut julkisasiamies Geelhoedin ratkaisuehdotusta, jossa pääasiallisesti puollettiin kohtuuttomien sopimusehtojen valvonnan toteuttamista hajautetusti jäsenvaltioiden tasolla yhteisöjen tuomioistuimen tulkintamonopoli huomioon ottaen. Ratkaisuehdotuksessaan julkisasiamies ensinnäkin viittasi *tarpeeseen rajata selvästi* yhteisön ja jäsenvaltioiden välinen *toimivalta* kuluttajansuoja-asioissa. Toiseksi hän peräänkuulutti *oikeussuojakeinojen taloudellista käyttöä*. Viimeksi mainitun osalta julkisasiamies esitti perustellusti epäsuoran varoituksen, ettei EY 234 artiklan mukaista menettelyä pitäisi ylikuormittaa siten, että tietyn sopimusehdon kohtuuttomuuden arviointi kuuluisi yhteisöjen tuomioistuimen toimivaltaan. Julkisasiamies oli huolissaan siitä,

53 – Ibid, 21 kohta.

54 – Kun yhteistä eurooppalaista siviilioikeutta ei ole, tarvitsee unionin tuomioistuin edelleen kansallisilta tuomioistuimilta tietoja kutakin käsiteltävänä olevaa asiaa koskevista kansalliseen oikeuteen liittyvistä seikoista tulkitessaan direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan mukaista kohtuuttomuuden käsitettä tietyn sopimusehdon osalta. Periaatteessa olisi kuitenkin myös mahdollista, että unionin tuomioistuin käyttäisi lisäksi apuna eurooppalaisten tutkijoiden laatimia kodifiointimalleja, joista esimerkkinä on Draft Common Frame of Reference (DCFR), pystyäkseen tekemään asianmukaisia ratkaisuja siviilioikeudellisissa riita-asioissa. Ks. vastaavasti Heinig, J., "Die AGB-Kontrolle von Gerichtsstandsklauseln – zum Urteil Pannon des EuGH", *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 24/2009, s. 886–, joka viittaa edistykseen eurooppalaisen yksityisoikeuden kehittämisessä sekä yhteisten eurooppalaisten sopimusoikeuden säännösten huomioiseen DCFR:ssä ja tulevassa yhteisessä viitekehyksessä. Niiden ansiosta unionin tuomioistuin saa ajan myötä kriteerejä, joiden perusteella se pystyy tehostamaan sopimusehtojen valvontaa Euroopan tasolla. Freitag, R., "Anmerkung zum Urteil Freiburger Kommunalbauten", *Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht*, 2004, s. 398, suhtautuu sen sijaan epäilevästi tähän asiaan ja pitää myös periaatteessa mahdollisena, että unionin tuomioistuin voisi tapauskohtaisesti kehittää yhteisön säännöstön siviilioikeudellisen osuuden ja jäsenvaltioiden oikeusjärjestysten vertaamisen pohjalta itsenäisen yhteisön oikeuden "Euroopan oikeuden yhteisen nimittäjän" (common European legal denominator). Koska direktiivi 93/13 ulottuu periaatteessa kaikille siviilioikeuden aloille, unionin tuomioistuin joutuisi tässä tapauksessa toimimaan siviililainsäätäjän roolissa, mikä johtaisi ongelmiin yhteisön horisontaalisen toimivallan jaon sekä oikeusvarmuuden kannalta.

tuomioistuinjärjestelmän olisi hyödynnettävä kuluttajansuoja-asioissa. [55]

97. Julkisasiamies esitti perusteluna myös *kansallisen lainsäädännön merkityksen* kohtuuttomien sopimusehtojen torjunnassa. Sopimusehdoilla on hänen mukaansa merkitystä ennen kaikkea yksityisoikeudellisissa oikeussuhteissa, joista vielä huomattavassa määrin säädetään kansallisessa oikeudessa, ja tällöin voi käydä jopa niin, että samanlaisella ehdolla on erilaisissa kansallisissa oikeusjärjestyksissä erilaisia oikeudellisia seurauksia. Koska sopimusehdon kohtuuttomuuden arviointi määräytyy konkreettisesti ensisijaisesti kansallisen lainsäädännön mukaan [56] ja kansallisen lainsäädännön tulkinta ja soveltaminen kuuluu yksinomaan kansalliselle tuomioistuimelle, on myös tämä perustelu hyväksyttävä.

98. Edellä kuvatut periaatteet vahvistetaan asiassa Mostaza Claro annetussa tuomiossa [57] sekä asiassa Pannon äskettäin annetussa tuomiossa. [58] Viimeksi mainitussa täsmennetään asiaa edelleen toteamalla, että kansallisten tuomioistuimien on arvioitava yhteisöjen tuomioistuimen tuomiossa esittämien abstraktien seikkojen valossa sitä, voidaanko sopimusehtoa pitää kohtuuttomana. [59] Tästä on kuitenkin seurauksena vain se, että kansallisen tuomioistuimen on valvontatoimivaltaa käyttäessään otettava huomioon unionin tuomioistuimen esittämät tulkintaan liittyvät seikat. [60]

99. Tässä yhteydessä on kuitenkin korostettava, että näissä kahdessa tuomiossa mainittuja arviointiohjeita ei missään tapauksessa voida pitää tyhjentävinä. Niissä on pikemminkin vain joitakin oikeuskäytännön mukaisia ”yleisiä arviointiperusteita”, joita unionin tuomioistuin voi antaa avuksi kansalliselle tuomioistuimelle tulkintamonopolinsa

55 – Edellä alaviitteessä 37 mainittu Basedow, J., s. 61, huomauttaa perustellusti, että oikeuspoliittiset näkökohdat olisi otettava avoimesti esille. Hän on sitä mieltä, ettei unionin tuomioistuin voi kaikissa yksittäistapauksissa ottaa kantaa sopimusehtojen kohtuuttomuuteen. Toisaalta unionin tuomioistuimen on voitava antaa suuntaa-antavia ratkaisuja myös direktiivin 93/13 3 artiklan yleisen lausekkeen tulkinnasta. Edellä alaviitteessä 54 mainittu Heinig, J., s. 886, katsoo, että sopimusehdon kohtuuttomuus voi riippua monista erilaisista tapauskohtaisista seikoista, joiden arviointi voidaan antaa kansallisten tuomioistuimien tehtäväksi tehokkuuteen ja eurooppalaisen yksityisoikeuden nykyiseen kehitysvaiheeseen liittyvistä syistä. Edellä alaviitteessä 54 mainittu Freitag, R., s. 398, huomauttaa, että ennakolta muotoiltujen sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi on mahdollista vain suhteessa johonkin oikeudelliseen kriteeriin. Kun siviilioikeudellisen normiston yhtenäinen eurooppalainen kodifiointi puuttuu, tämä oikeudellinen kriteeri luodaan Freitagin mukaan kunkin jäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä, jota unionin tuomioistuin ei kuitenkaan voi arvioida. Edellä alaviitteessä 48 mainittu Whittaker, S., s. 1154, katsoo, että kansallinen tuomioistuin on oikea foorumi sopimusehdon kohtuuttomuuden selvittämiseen, koska se pystyy paremmin arvioimaan ehtoja siinä kansallisessa ympäristössä, jossa kyseisiä ehtoja käytetään.

56 – Ks. vastaavasti myös Bernadskaya, E., ”L'office du juge et les clauses abusives: faculté ou obligation?”, *Revue Lamy droit d'affaires*, 42/2009, s. 71, joka huomauttaa, että kuluttajasopimuksissa olevat sopimusehdot arvioi konkreettisesti kansallinen tuomioistuin asianomaisen jäsenvaltion oikeussääntöjen mukaisesti.

57 – Edellä alaviitteessä 16 mainittu asia Mostaza Claro, tuomion 22 ja 23 kohta.

58 – Edellä alaviitteessä 4 mainittu asia Pannon, tuomion 42 kohta.

59 – Ibid, tuomion 43 kohta.

60 – Ennakkoratkaisupyyntöön perustuva unionin tuomioistuimen tuomio on lainvoimainen ja oikeusvoimainen. Se sitoo ennakkoratkaisua pyytänyttä tuomioistuinta ja kaikkia pääasiaa käsitteleviä, myös ylemmän asteen tuomioistuimia. Ks. asia 29/68, Milchkontor, tuomio 24.6.1969 (Kok., s. 165, 3 kohta). Ks. vastaavasti edellä alaviitteessä 17 mainittu Schwarze, J., 63 kohta, s. 1826.

perusteella. Direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kohtuuttomuuden tunnusmerkistön konkretisointi yhteisön oikeuden tasolla on näin ollen nähtävä jatkuvana prosessina, jota unionin tuomioistuimen on viime kädessä ohjattava. Unionin tuomioistuimen tehtävänä on oltava kohtuuttomuuden valvonnassa käytettävien abstraktien arviointiperusteiden asteittainen täsmentäminen ja kokemuksen karttuessa yhteisön tason kohtuuttomuusvalvonnan määritteleminen. Ennakkoratkaisumenettely tarjoaa unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuimien välisen työnjaon ilmentymänä sopivat puitteet asianmukaisten ja menettelyjen tehokkuuden kannalta hyvien tulosten saavuttamiseen. [61]

101. Kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että ennakkoratkaisupyynnöllä, jolla pyydetään tällaista tulkintaa direktiivillä 93/13 taatun kuluttajien oikeuksien suojan tason yhdenmukaiseksi soveltamiseksi kaikissa jäsenvaltioissa, voidaan tiedustella sitä, mitkä näkökohdat kansallinen tuomioistuin voi ottaa huomioon tai sen on otettava huomioon, kun se soveltaa direktiivissä asetettuja yleisiä arviointiperusteita yksittäiseen erityisehtoon.

D *Neljäs ennakkoratkaisukysymys*

4. Päätelmä

1. Kysymyksen kohde

100. Toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on edellä esitettyjen seikkojen perusteella vastattava, että EY 234 artiklan mukaiseen unionin tuomioistuimen toimivaltaan sisältyy toimivalta tulkita direktiivin 93/13 artiklan 1 kohdan mukaista ”kohtuuttoman ehdon” käsitettä sekä kyseisen direktiivin liitteessä lueteltuja ehtoja.

102. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää ennen kaikkea selvennystä asiassa Pannon annetun tuomion [62] 34 ja 35 kohtaan, joissa yhteisöjen tuomioistuin on todennut seuraavaa:

”Sen lainkäyttömenettelyn erityispiirteet, joka käydään elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä kansallisen oikeuden mukaan, eivät näin saa muodostua tekijäksi, joka saattaisi vaikuttaa siihen oikeussuojaan, joka

61 – Ks. vastaavasti edellä alaviitteessä 42 mainittu Röthel, A., s. 427. Kirjoittajan näkemyksen mukaan vasta muodostumassa oleva yhteisön oikeuden siviilioikeusjärjestelmä on muita oikeuden aloja riippuvaisempi tiedonvälityksestä ja yhteistyöstä. Tältä osin ennakkoratkaisumenettelyyn sisältyy merkittäviä mahdollisuuksia, jotka liittyvät ylikansallisen yksityisoikeusjärjestelmän muovaamiseen ja yhdentymisprosessin ohjaamiseen. Kirjoittajan mielestä tuomiossa, jonka yhteisöjen tuomioistuin on antanut asiassa Freiburger Kommunalbauten, on merkkejä oikeansuuntaisesta kehityksestä. Siinä hahmotellun yhteisöjen tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuimien välisen työnjaon ansiosta voidaan odottaa asianmukaisia ja menettelyjen tehokkuuden kannalta hyviä tuloksia, jotka hyväksytään laajalti.

62 – Edellä alaviitteessä 4 mainittu asia Pannon.

kuluttajan on saatava direktiivin säännösten nojalla.

Toiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että kansallisen tuomioistuimen on tutkittava viran puolesta sopimusehdon kohtuuttomuus aina silloin, kun sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat. Silloin kun tuomioistuin toteaa sopimusehdon kohtuuttomaksi, se ei voi soveltaa sitä, ellei kuluttaja vastusta tätä. Tämä velvollisuus koskee kansallista tuomioistuinta myös silloin, kun se selvittää omaa alueellista toimivaltaansa."

103. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ilmoittaa ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä tekemässään päätöksessä,[63] ettei tuomiosta käy ilmi, mitä kronologista järjestystä olisi noudatettava. Järjestys voisi olla joko sellainen, että kansallinen tuomioistuin tutkisi sopimusehdon kohtuuttomuuden viran puolesta vasta sitten, kun sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat, tai sellainen, että kansallinen tuomioistuin ottaisi viran puolesta selville ja ajantasaistaisi tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat osana viran puolesta tutkimista tietyn sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioinnin yhteydessä.

63 – Ks. ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskeva päätös, 2.7.2009, s. 2.

2. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Pannon antamassa tuomiossa esittämät olennaiset toteamukset sen tutkimisvelvollisuuden valossa, joka kansallisilla tuomioistuimilla on viran puolesta vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti

104. Ennen kuin otan kantaa itse ennakkoratkaisukysymykseen, haluan kysymyksen sisällön selkeyttämiseksi tehdä lyhyen yhteenvedon yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Pannon antamassa tuomiossa tekemistä olennaisista toteamuksista vakiintuneen oikeuskäytännön taustaa vasten.

105. Asiassa Océano Grupo annetusta tuomiosta[64] lähtien vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on ollut niin, että "se suoja, joka kuluttajille varmistetaan direktiivillä, merkitsee sitä, että kansallinen tuomioistuin *voi* viran puolesta arvioida käsiteltäväkseen saatetun sopimusehdon kohtuuttomuutta" myös silloin, "kun se tutkii kansallisessa tuomioistuimessa nostetun kanteen tutkittavaksi ottamista". Tässä sanamuodossa on kuitenkin jätetty avoimeksi kysymys siitä, onko kansallinen tuomioistuin saanut velvollisuuden vai pelkästään mahdollisuuden arvioida sopimusehtojen kohtuuttomuutta viran puolesta. Asiassa Pannon annetussa tuomiossa selkeytettiin asiaa merkittävästi, kun yhteisöjen tuomioistuin totesi siinä, että kansallisen tuomioistuimen tehtävä ei rajoitu pelkästään siihen, että kansallisella tuomioistuimella on mahdollisuus lausua sopimusehdon kohtuuttomuudesta, vaan se sisältää myös vastaavan *velvollisuuden*.[65] Tämä velvollisuus koskee

64 – Ks. edellä alaviitteessä 43 mainittu asia Océano Grupo, tuomion 28 ja 29 kohta; asia C-473/00, Cofidis, tuomio 21.11.2002 (Kok., s. I-10875, 32 ja 33 kohta) ja edellä alaviitteessä 16 mainittu asia Mostaza Claro, tuomion 27 ja 28 kohta.

65 – Edellä alaviitteessä 4 mainittu asia Pannon.

kaikkia kohtuuttomia sopimusehtoja ja siten myös oikeuspaikkalausekkeita. Yhteisöjen tuomioistuin piti lähtökohtana tutkimisvelvollisuutta jo asiassa Cofidis antamassaan tuomiossa, [66] mutta vielä selkeämmin asiassa Mostaza Claro [67] antamassaan tuomiossa. Yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa Pannon antamassaan tuomiossa lisäksi, että velvollisuus tutkimuksen tekemiseen viran puolesta voidaan hyväksyä sillä edellytyksellä, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan mukainen sopimuksen sitomattomuus aiheutuu suoraan lain nojalla eikä kuluttajan tarvitse vaatia sitä. [68]

106. Asiassa Pannon annetussa tuomiossa tehdään vielä uutena asiana selväksi, että kansallisella tuomioistuimella on mahdollisuus soveltaa kyseessä olevaa sopimusehtoa, kun se on tehnyt kuluttajalle asianmukaisen ilmoituksen eikä kuluttaja halua vedota kohtuuttomuuteen. [69] Tämän lähestymistavan etuna on se, että siinä ei pakoteta kuluttajaa tähän suojaan vaan toteutetaan sitä tiedottamalla. [70]

66 – Edellä alaviitteessä 64 mainittu asia Cofidis.

67 – Edellä alaviitteessä 16 mainittu asia Mostaza Claro.

68 – Edellä alaviitteessä 4 mainittu asia Pannon, tuomion 24 kohta.

69 – Ibid, tuomion 33 kohta.

70 – Näin myös edellä alaviitteessä 54 mainittu Heinig, J., s. 886. Osztovits, A. ja Nemessányi, Z., "Missbräuchliche Zuständigkeitsklauseln in der Ungarischen Rechtsprechung im Licht der Urteile des EuGH", *Zeitschrift für Europarecht, internationales Privatrecht & Rechtsvergleichung*, 2010, s. 25, jotka huomauttavat, että unionin tuomioistuin on tällä tavoin vastannut aiemmin vielä selvittämättä jääneeseen teoreettiseen kysymykseen siitä, voiko kansallinen tuomioistuin vedota mitättömyyteen silloinkin, kun kuluttaja haluaa nimenomaisesti noudattaa sopimusehtoa, vaikka hänelle on ilmoitettu asiasta. Kirjoittajat ovat sitä mieltä, että kyseisen päätöksen jälkeen kohtuuttomien sopimusehtojen "sitomattomuuden" periaate on saanut väistyä pacta sunt servada -periaatteen tieltä, vaikka direktiivin säännökset kuuluvat oikeusjärjestyksen perusteisiin asiassa Mostaza Claro annetun tuomion mukaan.

3. Oikeudellinen kannanotto

107. Kuten komissio kuitenkin osuvasti huomauttaa, ennakkoratkaisukysymys ei koske tilannetta, jossa sopimusehto on tosiasiassa kohtuuton, vaan tilannetta, jossa kansallinen tuomioistuin huomaa sopimusehdon *mahdollisesti* olevan kohtuuton eli tuomioistuin yksinomaan olettaa kohtuuttomuuden pystymättä toteamaan sitä luotettavasti. Koska direktiivissä 93/13 ei kuitenkaan ole tätä asiaa koskevia säännöksiä, olisi jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaatteen [71] mukaisesti sovellettava lähtökohtaisesti kansallista prosessioikeudellista lainsäädäntöä.

108. Jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaate ei toisaalta saa johtaa siihen, että direktiivin 93/13 6 ja 7 artiklassa oikeuskäytännön [72] mukaisesti turvattu kuluttajansuoja heikkenee. Vastaavasti on ymmärrettävä myös se, mitä yhteisön tuomioistuin toteaa asiassa Pannon annetun tuomion 34 kohdassa, jonka mukaan "sen lainkäyttömenettelyn erityispiirteet, joka käydään elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä kansallisen oikeuden mukaan, eivät –– saa muodostua tekijäksi, joka saattaisi

71 – Ks. edellä 65 kohta.

72 – Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että tuomioistuimien mahdollisuus tutkia viran puolesta tietyn ehdon kohtuuttomuus on keino, jonka avulla voidaan samanaikaisesti saavuttaa direktiivin 6 artiklassa asetettu tavoite eli sen estäminen, että kohtuuton sopimusehto sitoisi yksittäistä kuluttajaa, ja edistää direktiivin 7 artiklassa tarkoitetun tavoitteen toteuttamista, koska tällaisella tutkimisella voi olla sellainen ehkäisevä vaikutus, joka osaltaan saa elinkeinonharjoittajan luopumaan kohtuuttomien ehtojen käytöstä niissä sopimuksissa, joita se tekee kuluttajien kanssa (ks. edellä alaviitteessä 43 mainittu asia Océano Grupo, tuomion 28 kohta; edellä alaviitteessä 64 mainittu asia Cofidis, tuomion 32 kohta ja edellä alaviitteessä 16 mainittu asia Mostaza Claro, tuomion 27 kohta).

vaikuttaa siihen oikeussuojaan, joka kuluttajan on saatava direktiivin säännösten nojalla". Yksittäistapauksissa on direktiivin tavoitteiden saavuttamiseksi sen vuoksi aiheellista puuttua kohdennetusti menettelyjen sääntelyä koskevaan jäsenvaltioiden itsemääräämisoikeuteen. [73] On epäselvää, voidaanko asiassa Pannon annetun tuomion perusteella todeta, että yhteisö on puuttunut jäsenvaltioiden itsemääräämisoikeuteen menettelyjen sääntelyn alalla. Jos puuttumista ei voida todeta, on myös epäselvää, olisiko puuttuminen aiheellista.

109. Yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Pannon antamansa tuomion 35 kohdassa tosin todennut, että kansallisen tuomioistuimen on tutkittava viran puolesta sopimusehdon kohtuuttomuus "*aina silloin, kun* sillä on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat". Yhteisöjen tuomioistuin käytti tätä sanamuotoa viimeksi asiassa Asturcom antamassaan tuomiossa. [74] Tämä virke on mielestäni kuitenkin ymmärrettävä siten, että tutkimisvelvollisuus aiheutuu vasta sitten, kun tuomioistuin saa asianosaisten kannanotoista tai muista seikoista näyttöä mahdollisesta kohtuuttomuudesta. [75] Kansallisen tuomioistuimen on siis vain tässä tapauksessa tutkittava viran puolesta ehtojen pätevyyttä koskevat epäilyt, ilman että asianosaisen tarvitsee konkreettisesti vedota kohtuuttomuuteen. [76] Tuomiosta ei sen sijaan käy ilmi, että kansallisella tuomioistuimella olisi

73 – Edellä alaviitteessä 54 mainittu Heinig, J., s. 885, osoittaa, että jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden periaate ei ole koskematon ja että siihen puuttuminen voi olla aiheellista. Hänen mukaansa velvollisuus tutkia yleisissä sopimusehdoissa olevat oikeuspaikkalausekkeet ei tarkoita lainvastaista puuttumista jäsenvaltioiden itsemääräämisoikeuteen menettelyjen sääntelyn alalla. Kuten kirjoittaja osuvasti toteaa, Euroopan unionin toimivalta kuluttajansuojalainsäädännön alalla ei rajoitu yhteen ainoaan alaan vaan voi koskea myös menettelynäkökohtia. Toisaalta juuri toimivaltaa koskevat sopimukset voivat vaikeuttaa kuluttajien aineellisten oikeuksien täytäntöönpanoa, kuten asiat Océano Grupo ja Pannon osoittavat. Direktiivin 93/13 liitteessä olevan 1 kohdan q alakohdan mukaan sopimusehdot, jotka vaikeuttavat kanteiden nostamista ja oikeussuojakeinojen käyttämistä kuluttajan kannalta, voidaan julistaa kohtuuttomiksi, mikä Heinigin mukaan osoittaa, että direktiivissä säädetään myös menettelynäkökohdista.

74 – Mainittu edellä alaviitteessä 16, tuomion 53 kohta.

75 – Kielitoisintojen vertaamisesta käy ilmi, että kyseinen sivulause tarkoittaa joko kronologista järjestystä tai ehtoa. Vähäisistä eroista huolimatta kaikki kielitoisinnot viittaavat siihen, että kohtuuttomuuden tutkimisen on tapahduttava vasta tutkinnan edellyttämien oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen saamisen *jälkeen*. Tanskaksi: "*så snart* den råder over de oplysninger om de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver"; saksaksi: "*sobald* es über die hierzu erforderlichen rechtlichen und tatsächlichen Grundlagen verfügt"; ranskaksi: "*dès qu'*il dispose des éléments de droit et de fait nécessaires à cet effet'; englanniksi: '*where* it has available to it the legal and factual elements necessary for that task'; italiaksi: '*a partire dal momentoin cui* dispone degli elementi di diritto e di fatto necessari a tal fine'; portugaliksi: '*desde que* disponha dos elementos de direito e de facto necessários para o efeito'; sloveeniksi: '*če* razpolaga s potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi'; espanjaksi: '*tan pronto como* disponga de los elementos de hecho y de Derecho necesarios para ello'; hollanniksi: '*zodra* hij over de daartoe noodzakelijke gegevens, feitelijk en rechtens, beschikt'; unkariksi: '*amennyiben* rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek".

76 – Näin myös Mayer, C., "Missbräuchliche Gerichtsstandsvereinbarungen in Verbraucherverträgen: Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 4.6.2009, C-243/08 – Pannon GSM Zrt../ Erzsébet Sustikné Györfi", *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, 2009, s. 221. Myös Poissonnier, G., "La CJCE franchit une nouvelle étape vers une réelle protection du consommateur", *Recueil Dalloz*, 34/2009, s. 2314, on ilmeisesti samaa mieltä kirjoittaessaan, että yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Pannon antamassaan tuomiossa yhdistänyt toisiinsa kaksi asiaa: velvollisuuden sopimusehdon kohtuuttomuuden tutkimisesta viran puolesta ja edellytyksen, että tuomioistuimella on käytössään tämän tutkinnan edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat. Ks. edellä alaviitteessä 46 mainitut Aubry, H., Poillot, E. ja Sauphanor-Brouillard, N., s. 798, joiden oikeudellinen näkemys ei ole täysin yksiselitteinen mutta mahdollisesti myös edellä mainittuja vastaava. He pitävät yhteisöjen tuomioistuimen toteamusta loogisena prosessioikeudellisesta näkökulmasta.

sama velvollisuus siinäkin tapauksessa, ettei sillä olisi käytössä edellä mainittuja seikkoja.

110. Yhteisön oikeudessa ei toisin sanoen ole säännöstä, jolla kansallinen tuomioistuin velvoitettaisiin tekemään omasta aloitteestaan selvityksiä sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioinnin edellyttämien oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen hankkimiseksi, jos näitä ei ole sen käytössä. Kansallisen tuomioistuimen toimivalta määräytyy pikemminkin kansallisen prosessilainsäädännön mukaan. Tässä yhteydessä on huomautettava, että siviilioikeudenkäyntejä leimaa kansallisessa oikeudessa *käsittelymenetelmä*, jonka mukaan asianosaisten tehtävänä on esittää kaikki merkitykselliset tosiseikat, joiden perusteella tuomioistuin antaa ratkaisun. Tämä koskee ilmeisesti myös Unkarin siviiliprosessioikeutta, koska ainakin neljännestä ennakkoratkaisukysymyksestä käy ilmi, että asian selvittämistoimista voidaan määrätä vain asianosaisten pyynnöstä. Unkarin Pp:n mukaan oikeudenkäyntiasian asianosaisten on siis lähtökohtaisesti esitettävä todistusaineistoa. [77]

111. Yhteisöjen tuomioistuin on yhdistetyissä asioissa van Schijndel ja van Veen antamassaan tuomiossa [78] tunnustanut selkeästi rajat, jotka kansallisten siviilioikeudenkäyntien erityisluonne asettaa kansallisen tuomioistuimen viran puolesta suorittamalle tutkinnalle toteamalla, että ”yhteisön oikeudessa ei –– velvoiteta kansallista tuomioistuinta ottamaan viran puolesta huomioon yhteisön oikeussääntöjen rikkomista koskevaa perustetta, jos tuomioistuimen olisi tutkiakseen tällaisen perusteen luovuttava sille kuuluvasta passiivisuudesta, koska sen pitäisi ylittää asianosaisten määrittämän riita-asian rajat ja/tai nojautua muihin tosiseikkoihin ja olosuhteisiin kuin niihin, joihin asianosainen, jonka edun mukaista on soveltaa sanottuja oikeussääntöjä, on perustanut vaatimuksensa”. Käsittelyperiaatteen mukaan kansallisen tuomioistuimen toimivallalle asetetaan näin ollen siviilioikeudenkäynnissä rajoja, jotka on hyväksyttävä yhteisön oikeudessa. [79]

77 – Näin myös edellä alaviitteessä 70 mainitut Osztovits, A. ja Nemessányi, Z., s. 25, jotka viittaavat Unkarin Pp:n 164 §:ään.

78 – Mainittu edellä alaviitteessä 16.

79 – Vastaavasti myös edellä alaviitteessä 76 mainittu Poissonnier, G., s. 2314, jonka mukaan siviilioikeudenkäynteihin sovellettavalla käsittelymenetelmällä rajoitetaan kansallisen tuomioistuimen tutkimisvelvollisuutta.

112. Edellä esitetyistä seikoista riippumatta on kyseenalaista, olisiko laajan tutkintavelvollisuuden asettaminen kansalliselle tuomioistuimelle ylipäänsä välttämätöntä direktiivin 93/13 tavoitteena olevan kohtuuttomien sopimusehtojen valvonnan toteuttamiseksi. Kansallinen tuomioistuin voisi tutkia sellaisen sopimusehdon, joka olisi mahdollisesti luokiteltava kohtuuttomaksi, koska sen tarkoituksena on myöntää kaikkia sopimuksesta johtuvia riita-asioita koskeva toimivalta sen alueen tuomioistuimelle, jossa elinkeinonharjoittajan kotipaikka sijaitsee, [80] jo samassa yhteydessä, kun se tutkii viran puolesta oman toimivaltaisuutensa. Tällöin se ei tarvitsisi asianosaisten seikkaperäisiä lausumia. Tämän vahvistaa myös pääasian oikeudenkäynnin prosessuaalinen tilanne. Asiakirja-aineistosta ilmenee, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomasi ennen suullisen käsittelyn toimittamispäätöstä, että pääasian vastaajan kotipaikka ei sijaitse sen tuomiopiirissä. Pääasian kantaja on esittänyt maksamismääräyksen vahvistamista koskevan hakemuksensa tuomioistuimelle, joka sijaitsee lähellä sen kotipaikkaa, sellaisten yleisten sopimusehtojen perusteella, joiden määräykset epäilyttävät tätä tuomioistuinta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin siis viittaa viime kädessä oikeuspaikkalausekkeen kohtuuttomuuteen.

80 – Ks. edellä alaviitteessä 43 mainittu asia Océano Grupo, tuomion 21–24 kohta. Yhteisöjen tuomioistuin on siinä todennut, että oikeuspaikkalauseketta, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja joka on liitetty kuluttajan ja ammatinharjoittajan välillä tehtyyn sopimukseen ja jossa myönnetään yksinomainen toimivalta sen alueen tuomioistuimelle, jossa elinkeinonharjoittajan kotipaikka sijaitsee, on pidettävä direktiivin 3 artiklassa tarkoitettuna kohtuuttomana ehtona, koska se lojaliteettiperiaatteen vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että tällainen oikeuspaikkalauseke merkitsee kuluttajalle velvollisuutta alistua sellaisen tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan, joka voi olla kaukana kuluttajan kotipaikasta, mikä on omiaan vaikeuttamaan kuluttajan esiintymistä oikeudessa. Vähäisiä rahamääriä koskevien riita-asioiden tapauksessa ne kulut, jotka liittyvät kuluttajan oikeudessa esiintymiseen, voivat osoittautua ehkäiseväksi tekijäksi ja johtaa siihen, että kuluttaja luopuu kanteen nostamisesta tai puolustautumisesta. Tällainen ehto kuuluu yhteisöjen tuomioistuimen mukaan näin ollen niihin ehtoihin, joiden tarkoituksena tai seurauksena on se, että suljetaan pois tai rajoitetaan kuluttajan oikeutta nostaa kanne ja joista on säädetty direktiivin liitteen 1 kohdan q alakohdassa. Kyseinen ehto sallii sitä vastoin elinkeinonharjoittajan koota kaikki elinkeinotoimintaansa liittyvät oikeusriidat sen alueen tuomioistuimeen, jossa sen kotipaikka sijaitsee, mikä sekä helpottaa sen oikeudessa esiintymisen järjestämistä että tekee siitä edullisempaa. Tähän näkemykseen yhtyy edellä alaviitteessä 76 mainittu Poissonnier, G., s. 2313. Edellä alaviitteessä 70 mainitut Osztovits, A. ja Nemessányi, Z., s. 23, katsovat, ettei tällaista oikeuskäytäntöä ole enää vuosikausiin hyväksytty Unkarissa. Heidän mukaansa nykyään on sen sijaan tavallista, että ammatinharjoittaja sisällyttää yleisiin sopimusehtoihinsa oikeuspaikkalausekkeen, jonka mukaan sopimuspuolet sopivat sellaisen tuomioistuimen yksinomaisesta toimivallasta, jonka alueella elinkeinonharjoittajan kotipaikka sijaitsee tai – useimmissa tapauksissa – joka sijaitsee lähimpänä kotipaikkaa.

113. Myös tapauksissa, joissa ei ole kyse oikeuspaikkaa koskevista sopimuksista vaan aineellisista sopimusvelvoitteista, voidaan kuitenkin yleensä olettaa, että kansalliselle tuomioistuimelle toimitetaan vähintään yksi kappale kuluttajasopimuksesta tärkeimpänä todisteena esitettyjen vaatimusten tueksi. Asiassa Pannon annetussa tuomiossa tarkoitetut sopimusehdon kohtuuttomuuden viran puolesta tutkimisen ”edellyttämät oikeudelliset seikat ja tosiseikat” olisivat tällöin kuitenkin jo käytettävissä. Tässä tapauksessa kansallinen tuomioistuin pystyisi täyttämään velvollisuutensa tutkia sopimusehdon

kohtuuttomuus viran puolesta. Erityisiä käytännön ongelmia ei näin ollen yleensä pitäisi aiheutua kansalliselle tuomioistuimelle. Sopimuksissa voi käytännössä kuitenkin olla ehtoja, joiden kohtuuttomuus voidaan selvittää vain perusteellisella tutkimuksella. Koska yhteisön oikeuteen perustuvaa oikeudellista velvoitetta tutkimiseen ei ole, tutkiminen voidaan tehdä vain kansallisen prosessioikeuden mukaisesti, kuten edellä on esitetty.

114. Aiemmin mainituissa vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteissa [81] ei edellytetä kansallisen tuomioistuimen tutkintavelvollisuuden tunnustamista. Vastaavuusperiaatteen yksittäistapauksessa noudattamisen osalta vaikuttaa siltä, että kansallisella tuomioistuimella ei ole yksinomaan kansalliseen lainsäädäntöön liittyvissä menettelyissä sen enempää toimivaltaa kuin menettelyissä, joilla pyritään turvaamaan direktiivistä 93/13 johtuvat kansalaisten oikeudet. Tältä osin ei ole havaittavissa vastaavuusperiaatteen rikkomista. Ei myöskään voida todeta, millä tavoin direktiivin 93/13 mukaisten oikeuksien käyttämisestä tehtäisiin käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa. Juuri edellä esitetyt asiat [82] osoittavat, että se, että kansallisessa lainsäädännössä ei ole säädetty tuomioistuimen tutkintavelvollisuudesta, ei välttämättä estä kansallista tuomioistuinta saamasta tietoonsa sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioinnin edellyttämiä oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja joko siinä yhteydessä, kun se tutkii viran puolesta oman toimivaltaisuutensa, tai asianosaisten lausumien kautta. Se ei myöskään estä kansallista tuomioistuinta tarpeen vaatiessa tarkastelemasta yhdessä asianosaisten kanssa aineellisen prosessinjohdon yhteydessä riidan asiasisältöä tosiseikkojen kannalta ja oikeudelliselta kannalta sekä esittämästä kysymyksiä. [83] Jos kansallisessa lainsäädännössä säädetään tällaisesta velvollisuudesta aineelliseen prosessinjohtoon, kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on huolehtia siitä, että asianosaiset lausuvat ajoissa ja kattavasti kaikista relevanteista tosiseikoista ja erityisesti täydentävät puutteellisia tietoja niistä tosiseikoista, joihin on vedottu, sekä ilmoittavat todistuskeinot ja asianmukaisia vaatimuksia. [84] Edellä esitetyn perustella on todettava, että kansallisen tuomioistuimen tutkintavelvollisuuden puuttumisen ei voida katsoa loukkaavan vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteita.

81 – Ks. edellä 67 kohta.

82 – Ks. edellä 112 kohta.

83 – Herb, A., *Europäisches Gemeinschaftsrecht und nationaler Zivilprozess*, Tübingen, 2007, s. 232, pitää menettelyn sisällöllisen järjestämisen velvollisuutta sopivana välineenä kuluttajan oikeussuojan tarpeen huomioon ottamiseksi.

84 – Kuten edellä alaviitteessä 76 mainittu Poissonnier, G., s. 2315, perustellusti toteaa, ei siviilituomioistuimen tuomari enää voi tyytyä täyttämään sellaisen erotuomarin virkaa, joka vain laskee iskut ja jättää menettelyn hallinnan asianosaisten tehtäväksi. Siviilituomioistuimen tuomarilla on hallinnoijana ja sääntelijänä aktiivinen tehtävä siviilioikeudenkäynnissä. Kuluttajansuojaoikeudessa tuomarin on toimittava vastapainona, jonka tehtävänä on huolehtia sääntöjen noudattamisesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että hänen olisi asetuttava jommankumman asianosaisen puolelle; hänen on valvottava lain noudattamista. Kuluttajansuojalainsäädännön kaksijakoisena tehtävänä on suojata kuluttajia ja edistää eettistä toimintaa markkinoilla. Nämä kaksi tavoitetta ovat muuttaneet tuomarin roolia jonkin verran ja rikastuttaneet sitä. Tuomarin on Poissonnierin mukaan varmistettava, että lain tavoite otetaan huomioon ja että lakia sovelletaan tehokkaasti.

115. Yhteisön oikeuden tehokasta oikeussuojaa koskeva yleinen periaate tosin edellyttää, että jäsenvaltiot antavat unionin kansalaisille muutoksenhakumahdollisuuden eli mahdollisuuden vedota tuomioistuimessa oikeuksiin, jotka heille on annettu yhteisön lainsäädännössä. Oikeudenhaltijalle on ratkaisevan tärkeää, että tuomioistuin voi määrätä hänen oikeutensa täytäntöönpantavaksi, koska siihen perustuu hänelle myönnettyjen oikeuksien käytännön arvo. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yhteisön oikeus vaatisi luopumaan siviilioikeudenkäynnissä passiivisuutta koskevasta periaatteesta ja korvaamaan sen *virallisperiaatteella ja tutkintamenetelmällä*. Tällainen vaatimus menisi tehokkaan oikeussuojan tavoitetta huomattavasti pidemmälle ja loukkaisi siten yhteisön oikeuden mukaista suhteellisuusperiaatetta. [85] Tehokkaan oikeussuojan periaate edellyttää vain sitä, että jäsenvaltiot tekevät tarvittavat järjestelyt, joilla pyritään asianmukaisella tavalla suojelemaan yhteisön oikeussäännöissä yksityisille annettuja oikeuksia. Sen tavoitteena on, etteivät yksityiset menetä kyseisiä etuja tarpeellisiin menettelyn vaiheisiin ja menettelytapoihin perehtymättömyytensä vuoksi. Jäsenvaltiot voivat harkintansa mukaan valita keinot. Asianosaisten oikeuksien suojelemiseen sopivia keinoja, joilla ei liikaa kavennettaisi jäsenvaltioiden menettelyllistä itsemääräämisoikeutta, voisivat olla esimerkiksi mahdollisuus ja laajoissa ja monimutkaisissa tuomioistuinmenettelyissä velvollisuus käyttää asianajajaa (yhdessä oikeusavun myöntämisen kanssa), tuomioistuimen velvollisuudet antaa ohjeita, esittää kysymyksiä ja tehdä selvityksiä menettelyn aikana sekä jo mainittu prosessinjohtovelvollisuus. [86]

4. Päätelmä

116. Neljänteen ennakkoratkaisukysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiiviä 93/13 on tulkittava siten, ettei siinä velvoiteta kansallista tuomioistuinta, joka havaitsee sopimusehdon mahdollisen kohtuuttomuuden, tutkimaan asiaa viran puolesta arvioinnin kannalta tarpeellisten tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen selvittämiseksi siinä tapauksessa, että tällainen tutkinta on kansallisen prosessioikeuden mukaan sallittua vain silloin, kun asianosaiset sitä vaativat, ja että asianosaiset eivät ole esittäneet tällaista vaatimusta.

85 – Ks. vastaavasti myös edellä alaviitteessä 83 mainittu Herb, A., s. 231–232.

86 – Ks. edellä 114 kohta.

VII Ratkaisuehdotus

117. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Budapesti II. és III. Kerületi Bíróságin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

”1) Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa tai muualla yhteisön oikeudessa ei ole säännöksiä, joiden vastaisena olisi pidettävä kansallista menettelysääntöä, jossa kansalliset tuomioistuimet velvoitetaan toimittamaan esittämänsä ennakkoratkaisupyyntö myös tiedoksi oikeusministeriöön samaan aikaan, kun ne lähettävät sen unionin tuomioistuimeen.

2) EY 234 artiklan mukaiseen unionin tuomioistuimen toimivaltaan sisältyy myös toimivalta tulkita kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 kohdan mukaista ’kohtuuttoman sopimusehdon’ käsitettä sekä kyseisen direktiivin liitteessä lueteltuja ehtoja.

3) Ennakkoratkaisupyynnöllä, jossa pyydetään tällaista tulkintaa direktiivillä 93/13 taatun kuluttajien oikeuksien suojan tason yhdenmukaiseksi soveltamiseksi kaikissa jäsenvaltioissa, voidaan tiedustella sitä, mitkä näkökohdat kansallinen tuomioistuin voi ottaa huomioon tai sen on otettava huomioon, kun se soveltaa direktiivissä asetettuja yleisiä arviointiperusteita yksittäiseen erityisehtoon.

4) Direktiiviä 93/13 on tulkittava siten, ettei siinä velvoiteta kansallista tuomioistuinta, joka havaitsee sopimusehdon mahdollisen kohtuuttomuuden, tutkimaan asiaa viran puolesta arvioinnin kannalta tarpeellisten oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen selvittämiseksi siinä tapauksessa, että tällainen tutkinta on kansallisen prosessioikeuden mukaan sallittua vain silloin, kun asianosaiset sitä vaativat, ja että asianosaiset eivät ole esittäneet tällaista vaatimusta”.